ضم مکتوب ۱۲۷ ادبیات قید وارده ی ۲۹ نشرات
۱۶/۳۵۱۲

دادبیاتو پوهنځی

Adab. Kabul
Vol.4, No.2, Sumbulah 1335
(August 1956)

ادب

سنبله - ۱۳۳۵
شماره دوم - سال چهارم

فهرست مندرجات

شماره	مضمون	نویسنده	صفحه
۱	سرآغاز	اداره	۱
۲	ادب اومحیط	بینوا	۲
۳	بینوا بلبل	بینوا	۳
٤	ارسطو	زهما	٦
٥	قصیده	قطران تبریزی	۱٤
٦	روانشناسی	انصاری	۱٥
۷	د پښتو د ځلاند تاریخ	رښتین	۳٦
۸	ادب	مولانای رومی	۳۹
۹	مشاغل زنان در هزاره‌جات	شهرستانی	٤۰
۱۰	هجویری	الهام	٤۳
۱۱	چگونه‌مطالعه‌باید کرد ؟	ترجمه شیوایانا	٤۸
۱۲	مرحوم ایازی	زهیر	٥٤

ادب

علمی، ادبی

صاحب امتیاز: فاکولتهٔ ادبیات مدیر مسئول: عبیدالله (شیوا یانا)

شماره (دوم) سال چهارم ـ سنبله ۱۳۳۵ ـ اگست ۱۹۵۶ نمبر مسلسل (۱۱)

ای نام تو بهترین سر آغاز
بی نام تو نامه کی کنم باز

ای ذات قادری که آفرینندهٔ این جهانی وآن جهانی وازیک مشت گل آدم آفریدی وباوقوه تفکر وتعقل دادی براه راست هدایتم کن تاوظیفهٔ که بردوشم محول گردیده ازعهدهٔ اجرای آن بوجه احسن بدرآیم . ودرنزد ارباب هنر وتودهٔ منور وطبقهٔ چیزفهم وسخن سنج شرمنده نباشم .

مدیریت نشرات بسیار آرزوها را راجع باین مجله بدل می پرورد اما تنها خود کاری را ازپیش پرده نمیتواند وبسا چیزها را دیگران ازدور بهتر میبینند چه شود هرگاه ارباب ذوق وهنر ما را رهنمونی کرده وازبذل نظریهٔ خویش دریغ نفرمایند تا باندازهٔ وسائل ممکنه برفع نقائص خویش برآمده وبسوی کمال بیشترو بیشتر تقرب جوئیم . درپایان نیازمندم که ای ایزد متعال توفیق مزید عنایتم کن تا بتوانم درظل شاه معارف پرور وحکومت متبوعه خویش مجلهٔ ادب را اعلی نمونهٔ علم وفرهنگ افغانستان سازم . (اداره)

عبدالرؤف بینوا

ادب او محیط

دلته دادب دکلمی څخه زما مطلب دادب علم په هغه جامع تعریف سره نه دی کوم چه ټول ادبی فنون په غېږ کی نیسی؛ بلکه زما مراد په دې ځای کی یوازی هغه نظم او نثر دی چه غلط نه وی .

دا ځکه چه په دې محیط کی دا اوس وخت که موږ همدو مره وکولای شو چه خپل نظم او نثر له غلطیو څخه وساتو او دادب سره بې ادبی ونکړو، نو دا به زموږ دادب دپاره یقینی لوی تعریف او خدمت وی .

ددی محیط یادونه می ځکه وکړه چه دهر چا ادب ځانته خپل محیط لری، او هر څوك چه لږ او ډیر دادب سره آشنا وی او په یوڅه پوهېږی هغه دا خبره منی چه دمحیط اجتماعی اوضاع پرادب باندی اغېزه لری، او لیکونکی یا شاعر ضرور دخپل ماحول اومحیط څخه الهام اخلی .

نو څنګه چه محیط دزمانې او پېښو دتحولاتو سره نحول او بدلون منی. دا بدلون دشاعر او لیکونکی په افکارو کی هم بې اغېزې نه دی .

هو، که محیط آرام او مستریح و، نوشاعر هم دعیش او نوش سندری وایی اولیکونکی به دخوښی اوسرور صحنې تمثیلوی؛ او که دمحیط اوضاع ناآرامه وه نو دشاعر په شعر او دلیکونکی په لیکنه کی به هم دشکوې او شکایت کلمات اورنګ زیات وی .

لکه څرنګه چه دواره په شپه مرثیه ویل اویادمړه سر ته داتڼ ناري کول بې موقع او بی ادبی ده، همدارنګه په یوه ورو سته پاته اومقید محیط کی دفکری آزادۍ باتی او لافی وهل بې ځایه دی .

دیوه شاعر یا لیکو نکی شاو خواته که دکو ندو رندو، یتیمانو او وږو بربندو ناري سوري وی، نو داشاعر یا لیکو نکی به څنګه وکولای شی چه د ساز او سرود نغمی و ږغوی ؟ او که بالفرض تمثیل ئی هم کړی ایادده داتمثیل به دده دشاوخوا په نارو سور وکی څنګه ښکاره شی او څه اغېزه به ولری ؟؟

دګل او بلبل صحبت ډیر ښه دی ، خو چه په ګلستان کی وی ،خندااو خوښی دژوند سره لازم دی ، خو چه دمسېد لو موقع پیداشی .

هو ،کله کله لیکو نکی یا شاعر هغه څه چه په محیط کی نلری دهغه آرزو څر کند وی اویاددې دپاره چه محیط ورته آماده کړی هغه یادوی .

داښه کاردی اودیوه حساس لیکو نکی اوشاعر همداوظیفه ده؛ خو چه دمحیط په دردونو پوه وی او دتلقین او پو هولو چل ورځی او دمحیط په ژبه ور سره وږ غیږی .

نه داچه په محیط کی ژړاوی او دی ورته د خند اونڅاسندری وایی .

نو تر هغه د مخه باید دادب خاوندان خپل محیط و پیژ نی او څه چه محیط لازم او پکاروی همغه څه دادب په جامه کی محیط ته وړاندی کړی .

❀ ❀ ❀

دګرانو لو ستو نکو توجه دځوان لیکو نکو احساساتو ته چه پخپل شعر کی ئی ځایکړی دی رابولو . (اداره)

بینوا بلبل

سر تر پایه سره لمبه شوم — روغ زړګی می سوی سکورشو
نه ایرې نه می دود ښکاری — بل را باندی څنګه او ر شو
نه لمبه می شوه خاموشه — نه رڼا دا تیاره کو ر شو
په نارو می ګل ویښ نه شو — څه عبث می دخولی شو ر شو
آه ، سپېره لو هدیره ده — له بلبلو دابڼ تور شو

ټوله مړه دی ټوله مړه دی
که زاړه دی که واړه دی

دلباخته شیدا بلبل وم — کړه پر گل می او ازونه
سحری نغمو کښی گل ته — راوړه ما پټ الهامونه
ماوې زه به گل خبر کړم — د خزان له شو اخونه
گل ویده غماز را پاڅېد — زمانې مات کړه و زرونه
آه ، وچاته درد اظهار کړم — په سینه می ځی خارونه

تو له مړه دی تو له مړه دی
که زاړه دی که واړه دی

په خندا په نڅا راغلم — ما و ېل اوس به لاهوس کړم
دسره گل پرڅانگو باندی — به خوشا له خپل نفس کړم
دبوستان زیب زینت به — په نغمو کښی یو په لس کړم
داویدې غنچی به و یښی — په آهنگ دخپل جرس کړم
له صیاده چاته زار کړم — چه بندی ئی د قفس کړم

تو له مړه دی تو له مړه دی
که زاړه دی که واړه دی

چه ئی ما ژړل له غمه — هغه گل پر ما خندا کړه
مخ بې سورشو زما په وینو — بیا له کبره به ئی شاکړه
دفلک چاروته گوره — رنگا رنگ گلونه ئی واکړه
فن ئې وخندل په بڼ کښی — په سبائې بیا تا لا کړه
څوك می نشته بې له ځانه — زما همدرده ئې جلا کړه

تو له مړه دی تو له مړه دی
که زاړه دی که واړه دی

زه د گلو په دید موړوم — اوس ئی بوی لاموندای نه شم
چاله سبله را جلا کړم ؟ — خپل همزولی لیدای نه شم
وزرونه ئی رامات کړه — په هوا الوتای نه شم
ژبه تېزه لرم خوله کښی — خو آزاد ژغېدای نه شم
غم شریك یاران می ولاړه — زه تنها پاتېدای نه شم

تو له مړه دی تو له مړه دی
که زاړه دی که واړه دی

برخی ازاستادان ومحصلین رشتهء ادبیات پوهنځی

برخی ازاستادان ومحصلین رشتهء تاریخ وجغرافیه

بن خالی له شر و شوره آواز نشته د بلبلو
خالی ورانی پاتی زیری سرخی والوته له گلو
نه به بیا دگل لمن وی چه ئې نیسم په منگلو
نه غیبی قاصد به راشی چه احوال راوړی دتللو
نه ملگری شورا پاته دخپل زړه دراز ویلو

توله مړه دی توله مړه دی
که زاړه دی که واړه دی

ښه دی ښه چه گل تالا شو له خزانه به څه وایم
جوړ بهار پرما خزان دی چه قفس کښی مبتلا یم
آه، صیاد له سخته دله لا به خو واو یلا یم
له ازله بد نصیب یم داسی نه چه نن پیدایم
خوک می نشته چه می یادکړی بینوا یم بینوا یم

توله مړه دی توله مړه دی
که زاړه دی که واړه دی

(بینوا)

علی محمد (زهما)

(ارسطو)

«من فلاطون را دوست دارم
ولی حقیقت را بهتر.»
(ارسطو)

ارسطو بسال ٣٨٤ قبل ازمیلاد (١) در استاگیرا واقع تـرس پای بعرصه وجود گذاشت استاگیرا شهر کوچکی بـود درساحـل شمال دریای اژه (٢) پدر ارسطو نیکومک نام داشت این مرد پزشک بود و این پزشکی را بارث از خانواده گرفته بود (٣) ارسطو پدرش را درخورد سالی ازدست داد و احتمال میرود که ارسطو در خاندان یکی از دوستان پدرش که موسوم به پروکسن بود پرورش یافت (٤) ارسطو در هفده سالگی (٥) بآتن آمدتابه تحصیلات خودادامـه دهد وبسال ٣٦٧ وقتیکه افلاطون ازسیسیل بازگـردید و دوباره در اکادمـی بکار

---

(١) تاریخ فلسفه در غرب برتراند راسل صفحه ١٦٠

(٢) فلاسفه بزرگ اندرکرسون صفحه ٣

(٣) خزینه فلسفه رنیز صفحه ٦٥ ـ ٦٦

(٤) تاریخ فلسفه درغرب راسل صفحه ١٦٠

(٥) فیلسوف معاصر انگلیسی برتراند ارسل معتقـد است کـه ارسطو بسن هجده سالگی بآتـن رفته است تاریخ فلسفه درغرب صفحهء ١٦٠

تدریس پرداخت ارسطو دربین محصلین اودیده میشد افلاطون بعد ازآنکه هوش وفراست ارسطورا دید اورا عقل مدرسه میگفت .

ارسطوبعد ازسالها ی زیاددوستی باافلاطون قطع مراوده نمود. گفته میشود افلاطون راجع بارسطو بدبین شده بود اما تحقیق و تتبع دراحوال این دوشخصیت بزرگ نشان نمیدهد که ارسطوکاری کرده باشد که افلاطون ازوی متنفرشده باشد . اندره کرسون نویسنده کتاب (فلاسفه بزرگ) درضمن شرح حال ارسطو میگوید مسلم است که ارسطو غالبا باافلاطون اختلاف عقیده پیدا میکرد ولی هرگز ازتقدیم احترام نسبت باستاد کوتاهی نکرده و همیشه ازوی خاطرهء آمیخته باحق شناسی داشت. چنانکه در (اخلاق) به نیکومک مینویسد (البته ترجیح دارد که ماتوجه خودرا به نیکی معطوف نموده وببینم این موضوع عبارت ازچیست ؟بدیهی است که پژوهش هم کار دشوار است چرا که دوستان مافرضیه صوررا دخالت داده اند و شاید بهتر است که برای نجات حقیقت عقاید شخصی خودرا فداکنیم مخصوصا که ماخود نیز فیلسوف هستیم ، میتوان بدوستان و بحقیقت مهرورزید اما اخلاق حکم میکند که حقیقت را برتری دهیم (۱) ازگفته بالا چنان استنباط میگردد که همفکری بین ارسطو وافلاطون موجود نبوده است .

ارسطو درآتارنه ارسطو بنابه احتمال قوی تا سال ۳۴۷ درآتن مانده است

ودرآنجا مدرسهء برای تدریس بازکرد این مدرسه شهرت بسزای درجهان عرفانی وفلسفه کمائی کرد .

(ارسطواز ۳۴۷ تا ۳۴۲ آتن راترك گفت شاید بدین منظورکه ابتدا بعنوان سفیر رسمی بنزد فلیپ که برتخت سلطنت مقدونیه نشسته وتتریبآباوی دوست بودبرودو بعدباشاگردان دیگرافلاطون مانند کزنوگرات درالیودبنزد هرمیاس چبار (اتوکرات) اتارنه رفت این شخص هنگام تحصیلش درآتن بااوآشناشده بود وازآمدن ارسطو بدبارش بسیارخوشوقت گردید . (۲)

---

(۱) فلاسفه بزرگ ارسطو ترجمه کاظم عمادی صفحه ۳-۴

(۲) فلاسفه بزرگ اندره کرسون مترجم عمادی ص ۵

ارسطو تا مرگ هرمیاس در دربار او بماند . هرمیاس بین دو دولت مقتدر روزیعنی مقدونیه و ایران گرفتار شد و دایما بااین ویاباآن در حال نزاع میبود . تااینکه دست مانتور سردار یونانی که درخدمت ایران بود گرفتار و اسیر گردید وبارد شیر تحویل شد وبدستور او خفه اش کردند. ارسطو ازین مرگ غم انگیز نهایت متأثر گشت و احساساتش را بصورت مناجاتی خطاب بتقوی بیان نمود .

ای تقوی هرچند که بدست آوردن تو بسی دشوار است و هرچند توگران بهاترین گوهری هستی که هرکس ممکن است آرزو کند ، تو بسی زیبائی ای باکره جوان بخاطر تو است که یونانیها مرگ را حقیر میشمارند وبزرگترین بلایا را بجان میخرند تو روحها را ازیک ثمره جاودانی که عالیتر از طلا است وبهتر از رشته های خویشاوندی وبهتر از شیرینترین خوابها است آگنده میسازی وبعشق زیبائی تو است که مردی از اتارنه که شهرتش بکارهای نمایانش بود زندگانی خودرا فدانمود ارباب انواع، دختران منموزین ، نام اوراجاودانی خواهند ساخت (۱) این مناجات بعدها خلاف مذهب تلقی گشت و اسباب زحمت ارسطو را فراهم آورد هرمیاس از خود دختر ویا دختر برادری باقی گذاشت که ارسطو بااو زناشوئی کرد ، چون درآتارنه خود را ایمن نمیدید به (متیلن) رفت وتاسال ۳۴۲ میلادی درآنجا بماند .

ارسطو ، فلیپ واسکندر : ازمتیلن ارسطو را فلیپ بمقدونیه دعوت کرد تاتربیت فرزند او اسکندر را عهده دار گردد . اسکندر درین روزها شانزده سال داشت وارسطو این فاتح روزگاران آینده را زیر تربیت گرفت احتمال دارد که ارسطو (رساله سلطنت) را که ازآن اثری پید انیست درهمان روزها وشبها برای شاگرد خود اسکندر نوشته باشد. اسکندر فوق العاده از استاد خود احترام میکرد وحتی درروزهای فتوحاتش حیوانات بانواع واقسام را ازتمام حصص آسیا برای او میفرستاد و از همان لحاظ بود که ارسطو اثری بنام (طبیعت

(۱) فلاسفه بزرگ اندره کرسون مترجم عمادی صفحه ۵ ـ ۶

حیوانات) نگاشت(۱) برتر ند رسل فیلسوف شهیر معاصر انگلیس میگوید روابط بین اسکندر وارسطو چندان معلوم نیست وراجع بروابط آنها افسانهای انتحالی ساخته وبافته شده است(۲) در آنجا نامه‌های زیادی وجود دارد که بین اسکندر وارسطو ردوبدل گردیده ولی بعد ها معلوم گردیده انتحالی میباشد آنهائیکه این دومرد را دوست دارند میگویند که شاگرد از استاد خود متاثر میباشد هگل مینویسد که کارنامه های اسکندر انعکاسی از فواید عملی فلسفه میباشد اما راجع باین موضوع (ای دبلیو بن) چنین اظهار عقیده مینمایند :

«این خیلی جای بدبختی خواهد بود که فلسفه بدون از اسکندر شاهد ومثالی نداشته باشد ۱۰۰۰۰ سکندر مرد سفاك ، بدمست ، ظالم و انتقام جوئی بوده است اواخرا فات پرست بود .» (۳)

بعد برتر ند رسل علاوه نموده میگوید : «من در حالیکه (بابن) همفکرم ولی درحین زمان معتقدم که کارنامه های اسکندر خیلی ها دارای اهمیت میباشد زیرا بدون این اقدام اسکندر مدنیت هلانیک (٤) از بین میرفت امار اجع بتأثیر ونفوذ ارسطو براسکند ردروازه حدس بروی ما باز میباشد من هیچ تاثیر ونفوذ ارسطورا براسکندر مشاهده نمیتوانم . اسکندر یک پسر حریص و سرشوخی بود با پدرش رابطه درستی نداشت وبدرس خواندن تن درنمیداد ارسطو معتقد بود که کشور شهری بیشتر از یکصد هزار شهرنشین ند اشته باشد ، لیکن گمان نمیکنم که شاگردش این مرد را بیشتر از یک مرد خشک وسردو کتابی محض میدانسته اسکند رارسطورا فقط مردی مید انست که پدرش اورا براسکندر مسلط نموده تا ازخطا کاریهای او جلوگیری نماید ، این درست است که ارسطو یکنوع احترام نسبت بمدنیت آتنی هاداشت لیکن این فکر در تمام افرادخاندان سلطنتی وجود داشت

(۱) فلاسفه بزرگ عمادی ص ۷

(۲) تاریخ غرب برتر ند رسل ص ۱٦۰

(۳) تاریخ فلسفه در غرب برتر ند رسل صفحه ۱٦۰

(٤) یونیهای قدیم که از نژاد خالص یونانی بودند .

واینها آرزو داشتند ثابت نمایند که آنها بربری نمیباشند پس نمیتوان گفت که این فکر را ارسطو باسکندر داده است . وچیز دیگری هم در اسکندر دیده نمیشود که تأثیر ونفوذ ارسطو را در وی نشان دهد (۱)

وقتیکه تأثیر اسکندر برارسطو دیده نمیشود انسانرا به تعجب میاندازد زیرا اسکندر باصراحت لهجه اظهار میکرد که دوره کشورهای شهری جایش را برای دوره وزمان امپراطوری خالی گذاشته است .

شاید ارسطو درباره اسکندر بدین نتیجه رسیده بود که «اسکندر پسر خیره سری میباشد ونمیتواند مسایل فلسفی را درك نماید . » بهرصورت مراوده وتماس این دو مرد بزرگ بهمان اندازه زیاد بود که گوئی هر دوآنها در دوجهانی که باهم شباهت نمیرساند زندگی میکردند (۲)

ارسطو در آتن : هنگامیکه اسکندر بسال ۳۳۵م روانه فتح آسیا شد ارسطو وظیفه خود را انجام یافته تلقی کرد وباو پیشنهاد کرد که نوه‌اش (کالیستن) را بعنوان مشاور جانشین خود سازد واسکندر این پیشنهاد را پذیرفت. چون ارسطو بخوی وبوی اسکندر میفهمید لذا بکالیستن سفارش کرد که بااسکندر احتیاط کارانه پیش آید . لیکن نوه ارسطو نتوانست از سفارش ارسطو استفاده نماید وهمان بود که بحکم اسکندر طعمه حیوانات گردانیده شد . (۳)

ارسطو اسکندر را ترك گفت ودرسال ۳۳۵ میلادی رهسپار آتن شد در آن زمان تدریس عقاید افلاطون در اکادمی توسط گزنوگرات ادامه داشت. ارسطو مدرسه نزدیک معبد آپولون لیسن را تاسیس نمود ونام (لیسه) بوی منسوب شد چون ارسطو درحال گردش بشاگردانش درس میداد بهمین جهت نام مشائی یا (پریپاتتیسین) که بزبان یونانی بمعنی گردشگاه است به پیروان او داده شد.

(۱) تاریخ فلسفه در غرب برتراندرسل ص ۱۶۰

(۲) تاریخ فلسفه در غرب برتراندرسل ص ۱۶۰

(۳) فلاسفه بزرگ عمادی ص ۶

شرح بعضی مسایل فلسفی ارسطو. تدریس ارسطو شامل دو رشته از دروس بود. صبح از مسایل کاملا نظری بحث میکرد و دروس او کاملا علمی و مخصوص شاگردانش بود و عصرها بگروه بیشتری تدریس میکرد و مسایلیکه مورد بحث قرار میداد بیشتر نزدیک بفهم عموم بود این تدریس مخصوص مردم عادی بود.

ارسطو برای مدت دوازده سال بتدریس مشغول بود اما باوجود تدریس کتابهای متعددی تقریبا در کلیه رشته‌های معارف بشری نوشته و منتشر ساخت(۱) وقتیکه اسکندر در سال ۳۲۳ جهان را وداع گفت هواخواهان مقدونیه از طرف حزب ملی آتن که رئیس آن دموستن بود، تهدید گردیدند. چون ارسطو طرفدار مقدونیه بود متهم به بیدینی گردید و مورد توبیخ و سرزنش واقع گردیده بود مردم میگفتند که ارسطو برای هرمیاس مناجاتی نوشته در صورتیکه چنان یک مناجات مخصوص خدایان میباشد. ارسطو از خوف محاکمه، آتن را ترک گفت و (بکالیسیس) رفت: کالیسیس در جزیره (اوبه) واقع است. ارسطو در سال ۳۲۲ بعمر ۶۳ سالگی پدرود حیات گفت (۲) جسد ارسطو در استاگیرا دفن گردید و بنا بر وصیت خودش استخوانهای زنش پیتیاس را نیز در قبرش گذاشتند.

وقتیکه درباره فلاسفه بزرگ تتبع مینمائیم و بویژه ارسطو، بایست اورا از دو نقطه نظر تحت مداقه قرار دهیم یکی اینکه اورا با مراجعه به آثار اسلافش و دیگر اینکه اورا بامقایسه بفلاسفه مابعد او مطالعه کنیم زمانیکه ارسطو را مطالعه میکنیم و بافلاسفه قبل از وی مقایسه مینمائیم، میبینیم که این مرد شخصیت فوق العاده بزرگ و مزایای بیحدوحصری دارد اما وقتیکه این شخصیت را با فلاسفه بعد از وی تتبع میکنیم می یابیم که مزایای فلاسفه ما بعد وی از او کمتر میباشد و باصطلاح «خانهٔ خالی» فلاسفه ما بعد ارسطو از

(۱) فلاسفه بزرگ اندره کرسون صفحه ۸

(۲) تاریخ فلسفه در غرب برتراندرسل صفحه ۱۵۹

ارسطو بیشتر میباشد (۱) وقتیکه ارسطو دیده بر جهان میکشود، دوره آخر نهضت فکری یونان بود وبعداز مرگ ارسطو دو هزار سال دیگر فیلسوف مانند اوپا به‌عرصه وجود نگذاشت تابتواند بااو همردیف باشد درین دوره دراز و طاقت فرسامقام ارسطو خیلی بلند بود وچنان موفقیت را در جهان فلسفه وساینس احراز کرد که کلیسا اشغال نموده بود و این مقام ارسطو یک سد وعایق بزرگی درراه ترقی و انکشاف ایجاد نمود حتی در اوایل قرن هفده برای اینکه قدمی جلوتر درراه انکشاف فکری برداشته شود لازم بود بریکی ازدکترینهای ارسطو ضربتی حواله گردد حمله برمنطق ارسطو تا همین روز ادامه دارد (۲)

برای اینکه درقضاوت خود برتر ند رسل مینویسد؛ درمورد ارسطو از عدالت وانصاف کاربگیریم لازم اینست دوچیز را مد نظر داشته باشیم : یکی اینکه شهرت فوق العاده‌ء بعد ازمرگ اورا فراموش کنیم ودوم اینکه محکومیتها وتهدیدهائیکه بعد ازمرگ وی دکترین او را نموده بطاق فراموشی بگذاریم .

ارسطو بعقیده صاحب کتاب (خزینه فلسفه) مردی بود که دماغ مانند ه بدایرة‌المعارف داشت ارسطو یک نمونه عالی درجه ویکتای فلسفه بود مشاهد

---

(۱) تاریخ فلسفه درغرب برتر ند رسل صفحه ۱۵۹

(۲) تاریخ فلسفه درغرب برتر ند رسل صفحه ۱۶۰

نوت :

« ارسطو عشق راخیلی شاعرانه و عالی تعریف میکند مرور است : «عشق عبارت ازسلطانیست که ازمرکز قلب بسایر اعضاء حمله نموده زردی دربدن لکنت را درزبان وضعف رادرعقل بیادگار میگذارد خطا یاو معایب معشوق رادرنظر عاشق نیک و داپسند جلوه میدهد .»

بسیار موشگافی شناخته شده است (۱)

ارسطو بحیث یک فیلسوف از فلاسفه که پیش از وی درگذشته بودند در بسی از موارد فرق داشت ارسطو نخستین مردی بود که نوشته های خود را مانند یک پروفیسر ترتیب و تدوین مینمود. رساله های او خیلی با نظم و نسق بوده و مباحثات خود را تحت عناوین جداگانه ترتیب میداد ارسطو معلم پیشه بود، او از جمله پیامبرانیکه الهام میگرفت نبوده است، آثار او انتقادی میباشد. در نوشته هایش محتاط کارانه پیش میاید وقتیکه آستین علم و همت را بالا میزند تا اثری بنویسد عجله ندارد زود تمامش نماید، بتأنی جلو میرود متین قدم برمیدارد و طبع آفاقی منشی دارد عناصر

«آنکه این نامه سربسته نوشته است نخست + گره سخت رشته مضمون زده است»

فلاطونی در آثار ارسطو آنقدر هانه جلوه گر است — ارسطو دوست دارد از جهان آیده الست کناره گیرد و شاهد عقل سلیم را در کنار. در کجا میخواهد دست بدین کار زند؟ در جائیکه فلاطونی شده. ارسطو مرد احساساتی نیست و نمیتوان پیرو دین و مذهبش خواند شدید. سهوهای فلاسفه پیش از ارسطو باین میماند که جوان سرمست از باده جوانی بخواهد نا ممکن را جامه امکان بپوشاند این سهوها را نباید تلقی کرد بس بزرگ. بیائید بنگریم سهو ارسطو چه جور است؟ سهو ارسطو سهو مردمسن و معمریست که به آتش عادات میسوزد و چارو ناچار دست سیاه تعصب داغدارش میسازد ارسطو در ایضاح نمودن مطلبی و یا در انتقاد موضوعی شخصیت ایست بس سترگ، ولی در تدرین نمودن و تعمیر نمودن موضوعات طویل دست عجز است و مرورا دامان. چرا چنین است؟ بعلت اینک آتش تیتا نیک دور اندازکه مرورا بایست مدنظر باشد، میسوزد و دود آن آتش چشم هایش رامیگیرد. (باقی دارد)

(۱) خزینهء فلسفه ر نیز صفحه ٦٥ .

قصیده

باشد به جهان عید همه ساله بیک بار
همواره مرا عید ز رخسار تو هموار

پربار به سال اندر یکبار بود گل
روی تو مرا است همیشه گل پربار

یکروز بنفشه چنم از باغ بدسته
زلفین تو پیوسته بنفشه است بخروار

یکهفته پدیدار بود نرگس دشتی
وان نرگس چشم تو همه ساله پدیدار

نرگس نبود تازه چو بیدار نباشد
تازه است سیه نرگس تو خفته و بیدار

باشند سمن زاران هنگام بهاران
برسنبل تو هست شب و روز سمن زار

از جعد سیاه تو رسد فیض به سنبل
کاین مایه جان آمد آن مایه عطار

این را وطن از سیم شد آنرا وطن از سنگ
این از بر سرو سهی آن از بر کهسار

با جعد تو هرگز نکنم یاد ز سنبل
با روی تو هرگز نکنم چشم بگلنار

سرو است که در باغ همه ساله بود سبز
با قد تو آن نیز بود گوژ و نگونسار

حوری به سپاه اندر و ماهی به صف اندر
سروی گه آسایش و کبکی گه رفتار

هرچند مرا زلف چو زنجیر تو بسته است
نزد تو مرا دولب تو کرده گرفتار

(قطران تبریزی)

پیوسته بگذشته

مترجم : داکتر میر نجم الدین (انصاری)

روانشناسی طفل

در تکوین شناسی جدید وراثت مندلی بوسیله مفکوره (جین) های زوجی ایضاح میابد چنانچه در شکل سوم نشان داده شده است فرض میکنیم که جین دوم از طرف بالا در شکل مذکور صفت بلندقامتی را تعیین میکند وسیاه نشان داده شده (جین) سفید نبودن صفت بلند قامتی یا وجود کوتاه قامتی را افاده میکند درنسل دوم هر نخودیک کروموزوم را ازپدرو کروموزوم دیگر را از مادر اخذ میکند بنابران در هرجوره کروموزوم جینهای بارز ومستور هردو موجب میباشند ودرنتیجه صفت بارز یعنی بلند قامتی پدیدار میشود. همان جوره کروموزوم که دوفکتور بارز را درخود جاداده ازلحاظ همین صفت مشخصه مرکب یا دوپلکس (Duplix) وجوره کروموزوم که دارای یک فکتور بارز است بسیط یا سمپلکس (Simplix) وجوره کروموزوم که دارای هیچ فکتور بارز نیست پوچ یا نلی پلکس (Nullipilx) خوانده میشود درنسل سوم ازچهار ترکیب

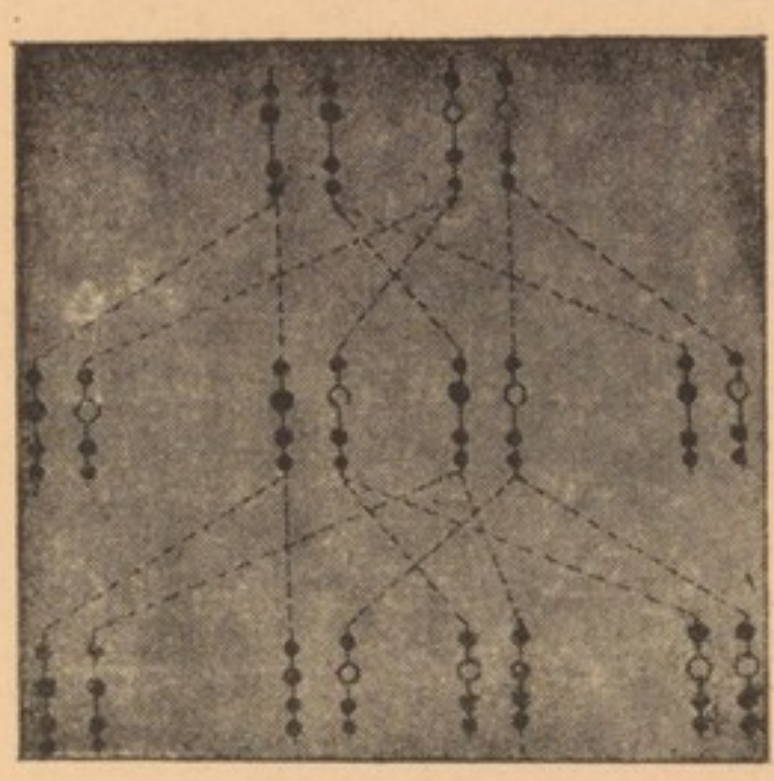

(شکل ۳)

جین‌ها درو راثت مندلی: خصوصیات نهفته صرف در افرادی ظاهر می شود که (Nullipex) اند یعنی جین های معیوب درهردو کروموزوم موجوداند.

ممکنه فکتورهای ارث پدر و مادر یک مرکب یا (دو پلکس) دو ساده یا (سمپلکس) و یک پوچ یا (نلی پلکس) بوجود می آید تنها در آخر الذکر صفت مستور بطور آشکارا ظهور میکند و از اینجاست که نسبت سه و یک بدست می آید .

لیکن نسبت (مندلی) تمام حالتهارا در بر نمیگیرد . یک مشاهده و مطالعه معمولی که در تحقیق تجربوی تکوین شناسان بصورت مبسوطی استعمال میشود عبارت از زوج نمودن یک ساده (سمپلکس) همراه پوچ (نلی پلکس) میباشد چنانچه از شکل چهارم ظاهر است . از این تجربه نسبت دو صفت بارز به دو صفت مستور حاصل میشود از ین مطالعات بسیار ساده وراثت میتوان یک مشاهده بعمل آورد که دارای اهمیت عملی میباشد . بعضا اظهار عقیده میکند که وراثت بمعنی (مشابهت به والدین) است لیکن این عقیده صحت ندارد و باعث گمراهی و ضلالت میشود . چنانچه درنوع وراثت که درشکل سوم نشانداده شده نسل دوم مشابهت بیکی از والدین دارد نه بدیگری . درحالیکه یکربع مولودات نسل سوم بهیچ یک از والدین مشابهت ندارد در زوج نمودن یک ساده همراه یک پوچ

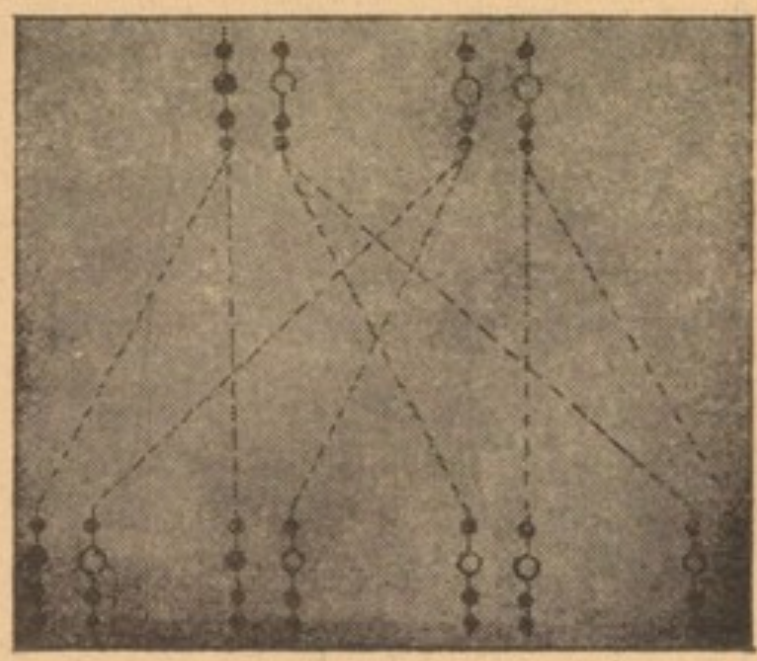

(شکل ٤)
کراس مجدد، جفت شدن یک سمپلکس و یک نلیپلکس دو سمپلکس و دو نلیپلکس تولید می کند .

(شکل چارم) نصف مولودات مشابهت بیکی از والدین دارد و نصف دیگر مشابهت بدیگری از والدین دارد و اضحست که صفات مشخصه نسل جدید تنها از مشاهدات والدین پیشگویی شده نمی تواند بلکه تنها از شناختن و فهمیدن سلولهای نطفه ای والدین پیشگوئی شده میتواند در بعض نباتات و حیوانات سافله

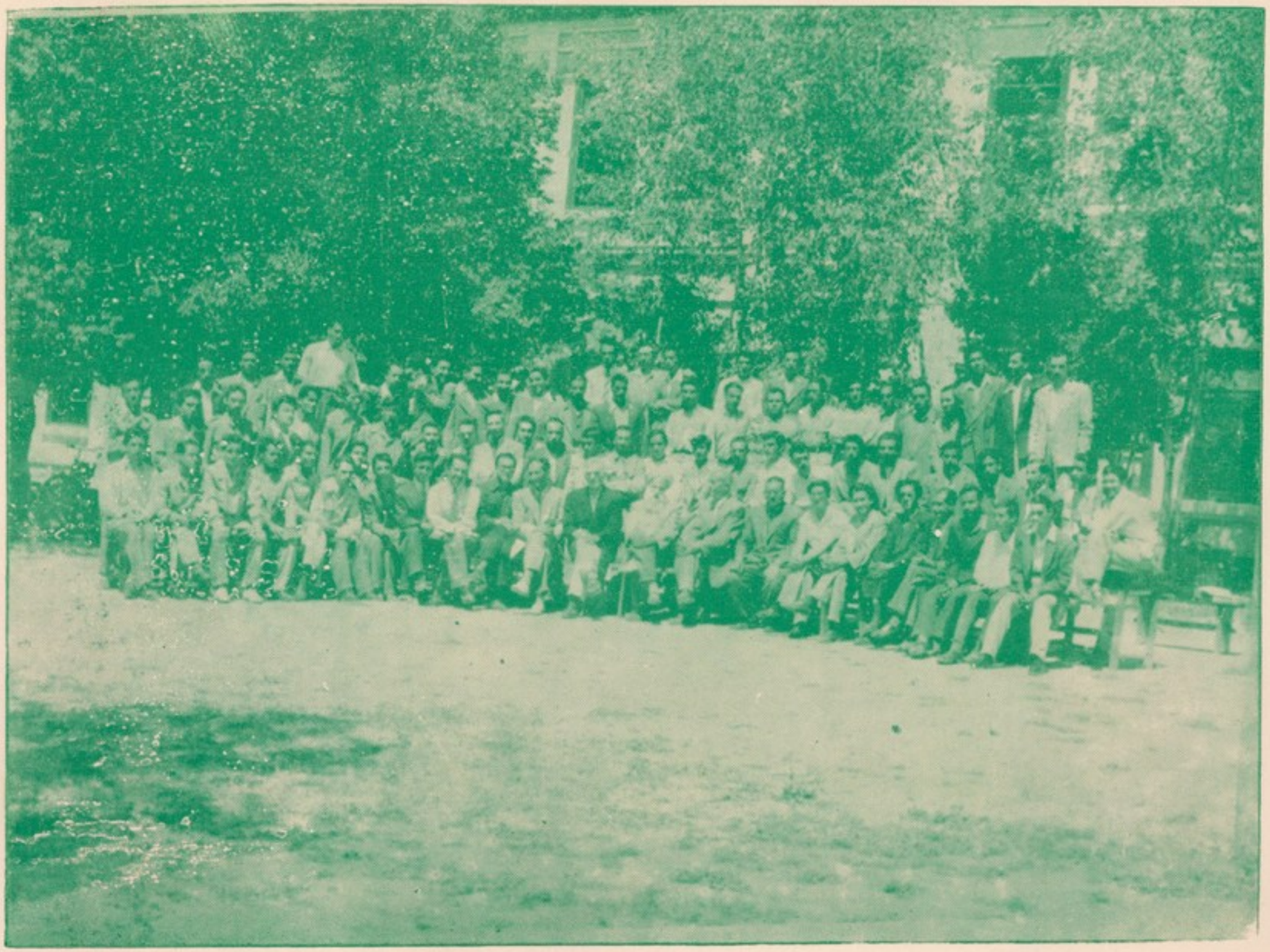

یک گروپ استادان و محصلین پوهنځی .

این کیفیت از مطالعه تغییرات در مولودات در طی چندپشت یانسل تعیین میگردد در نوع بشر همیشه ممکن نیست معلومات کافی درباره سلولهای نطفه ای برای مقاصد عملی پیشگوئی بدست آوریم .

پرنسیب های دیگر وراثت— یکعده مشاهدات درباره وراثت باپرنسیب های ساده (مندلی) سازگاری ومطابقت نمیکند یکی ازین استثنا ها که در اطراف آن مطالعات زیادی بعمل آمده توارث پیوسته بجنس است. درسلول نطفه ای ماده

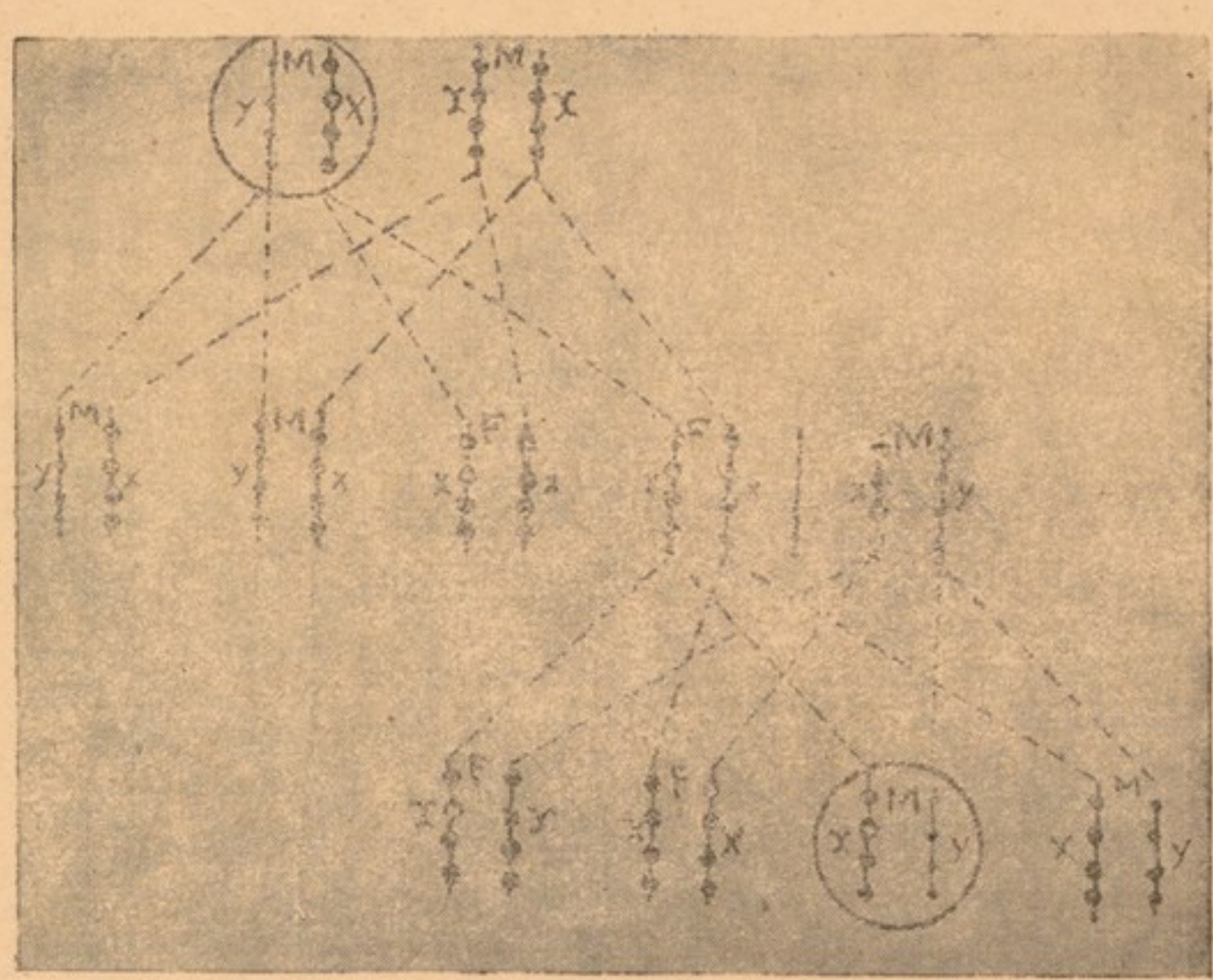

(شکل ۵)

وراثت پیوسته بجنسیت. (۱) صفت مذکور در مذکر نسل اول ظاهر ودر نسل دوم غائب میشود وبر نصف مذکرهای نسل سوم اثرمی اندازد M مذکر و F مونث X و Y کروموزوم ها نشانی شده اند. بدورافرادی که دائره کشیده شده صفت در آن ها ظاهر شده .

دوکروموزوم موجوداست که موسوم بکروموزوم‌های X میباشد که بر طبق پرنسیپ های معمولی وراثت رفتار دارد چوره متقابله درسلول نطفه‌ای نریک کروموزوم X ویک کروموزوم Y میباشدکروموزوم Y درتعیین صفات مشخصه ارثی تاثیرونفوذی ندارد. بنابران اگر یک عیب مستور درکروموزوم X نرموجود باشد از باعث اینکه با یک کروموزوم بارزنورمال چوره نیست « صفت غیرمطلوبه ظهور خواهد نمود درشکل پنجم وجوه عمده وراثت پیوسته به جنس نشانداده‌شده است نقصی که درنر نسل اول موجود است درنسل دوم ظاهر نمیشود واولاد پسران اواز نقص مذکور آزاد میباشد لیکن دختران نسل دوم این صفت غیر مطلوبه رانقل میدهند واگرهمراه مردان نورمال چوره شود این صفت رابه نصف پسران آنها انتقال خواهند داد طوریکه شکل ششم نشان میدهد صفت پیوسته به‌جنس درماده ها ظهورکرده میتواندا گرمادروپدر هردوعوامل تعیین‌کننده‌ء صفت‌مذکوررادارا باشنددربین صفات مشخصه‌واوصاف ممیزه‌انسانی کوررنگی سرخ وسبزوبیماری خون روی یا(هیموفلیا)که تمایل‌به نفث الدم‌مفرط است «بعض علایم توارث پیوسته به جنس رانشان میدهند بنا بران صفات نامرغوب مذکور درمردان‌بیشتر شیوع دارند تا درزنان.»

یک پیچیدگی دیگر درتکوین‌وتوارث ازین‌حقیقت نشئت میکند که ممکنست (جین) های مختلفه عین همان نقص را باعث شوند بعبارت دیگرعلل مختلفه یک معلول‌را بوجود بیاورند. درشکل‌هفتم یکی‌ازوالدین‌دارای کروموزوم‌های پدری ودراثر جین های معیوب درچوره‌ء دوم کروموزوم ها دارای نقصی میباشد همان نقص‌وعیب دریکی دیگرازوالدین ازباعث‌یکجوره معیوب دیگرکروموزوم ها که درشکل بحیث‌جوره چهارم نشانداده‌شده است موجودبوده میتواندچونکه‌جینهای‌معیوب دریکی اززادگان باهم‌انطباق نمیکنند یاباهم یکجاواقع نمیشوند هیچکدام ازآنهاصفت معیوبی را آشکار نشان نمیدهد این مساله درورائت اساس این عقیده عمومی‌را تشکیل میدهد که ازدواج

افرادیکه باهم قرابت زیادی دارند. اطفال ناقص ومعیوب بارمیاورند اینعقیده درهمه حال ودرتمام اوقات صحت ندارد اشخاصیکه باهم قرابت نزدیکی دارند دارای سلولهای نطفه‌ای مشابه میباشد و هر نقص وعیبی که در آنها موجود است غالباً در اثر چین های یکسان میباشد از طرف دیگر اشخاص بیگانه و دور که نواقص وعیوب ارثی آنها بیشتر درچین های مختلفه است کمتر باعث انتقال آنها باولاد خود میشوند علی‌ای حال مزایا ومعایب دراثرچینها میباشد و ازدواج دربین افرادیکه باهم قرابت نزدیکی دارندهم اوصاف عالیه روهم معایب وصفات نامرغوب راتقویه میکند .

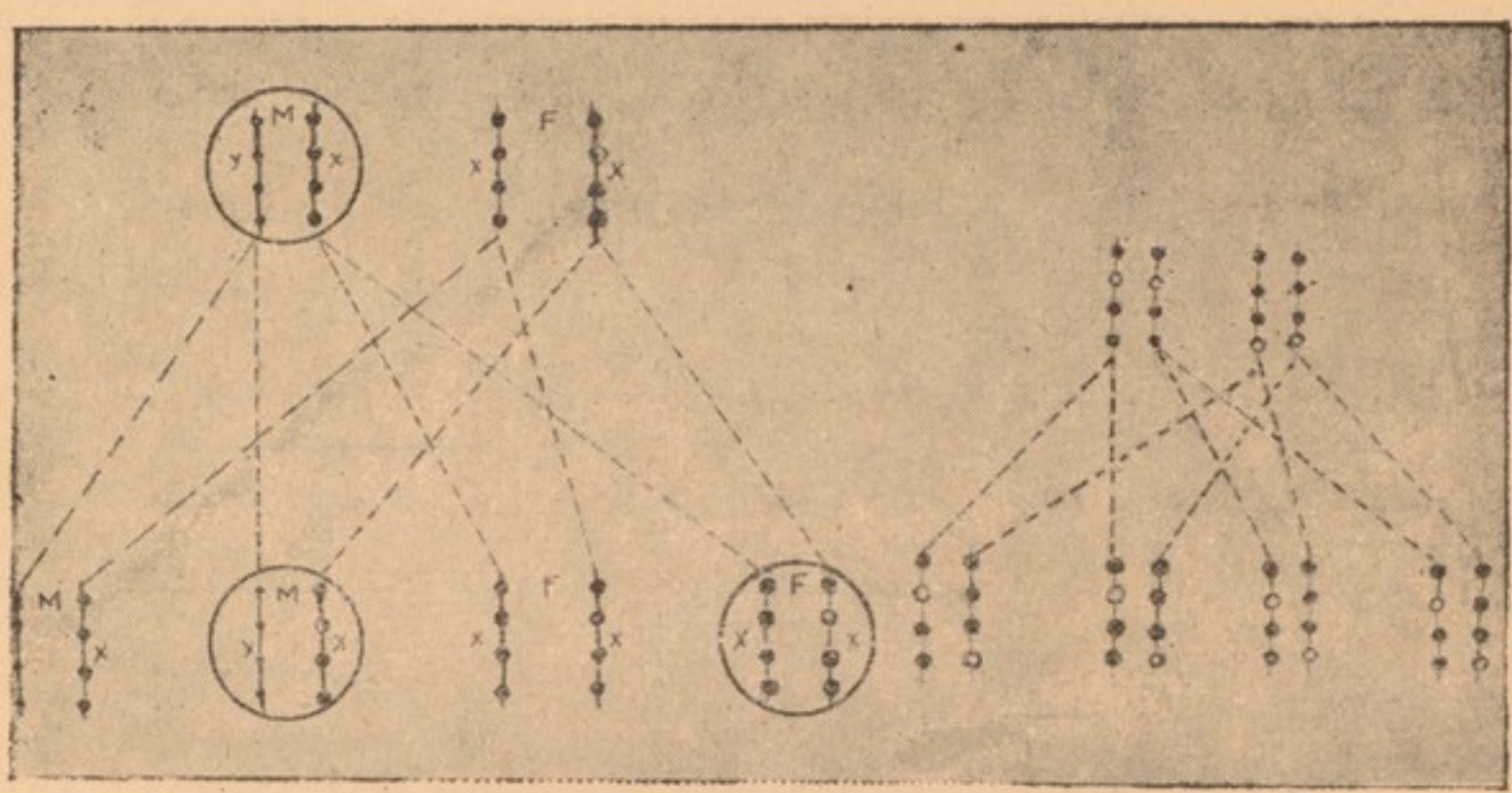

(شکل ۷)

معیوبیتی که بواسطه چین های مختلف بمیان می‌آید. هردووالدین دارای معیوبیتی‌اند که درهیچیك از اولاد آن ها دیده نمیشود چونکه همان صفت شاید از رهگذرچین‌های مختلف باشد. امکان دارد که والدین نیز همان صفت را داراء باشند .

(شکل ٦)

وراثت پیوسته بجنسیت (۲) هرگاه یک مذکر ویك مونث مریضی که حامل چین نهفته است باهم جفت شوند نصف دختران ونصف پسران دارای صفت مذکور خواهند بود.

یک کلتور دیگر درور اثت که پیشگوئی رادشوار و پرخطر میساز دحادثه (امتزاج) یاعبورجین ها ازیک کر وموزم بکروموزوم دیگر یـکجوره میباشد . بعضی اوقات کروموزم‌های یکجوره باهم پیچیده و درنتیجه تبادلـه جینها بین آنها صورت میگرد این کیفیت درشکل هشتم نشان داده‌شده است وقتیکه هریک ازین کـروموزوم های علیحده با کروموز ومهای یکی از والدین دیگر زوج ومتحد میشود. امکـانات جدید ترکیبات ارثی ظهور میکند : درابتـدا حادثه امتزاج علماء بیولوژی را دچار بهت وحیرت ساخته بود زیرا حادثه مذکور چنان نسبتهای اوصاف وصفات رادر زادگان ابراز نمود که بانسبت (مندلی) سازگاری نمیکرد لیکن پسانتر بر اساس همین کیفیت وضعیت های نسبی جینها در کروموزومها کشف گردیده زیرا جینها ی مجاور نسبت به جینهای غیر مجاور وضعیت های خود را بیشتر تبدیل میکنند . این امتزاج یا تبادله جین ها بر طبق پرنسیپ ها ی منظمی صورت میپذیرد. ودربعض حشراتیکه مورد تحقیق مبسوطی قرار گرفته اندبه فیصدی های معینی واقع میشود .

وراثت آمیخته : درعده زیادی از تحقیقات درباره وراثت تفاوتهای مقداری در درجه وجود ووقوع صفات مشخصه مختلفه درنظر گـرفته نشده مشخصات وممیزات طوری مورد بحث قرار داده شده است که یا موجود میباشد یاغایب :

این روش در موارد کثیری باحقیقت نزدیک است بطور کلی صفات ومختصات دیگر ومهم تر بطور تدریجی یکنواخت واقع میگردد درین زمره رنگ پوست قد وتقریبا تمام صفات واوصاف ذهنی بشمول هوش یا ذکا شامل میباشد : صفات واوصاف آمیخته یامسلسل بوسیله پرنسیپ های وراثت ایضاح میشود وبرای این مقصد لازم است قوانینیرا که تاکنون بیان نمودیم تا اندازه بسط دهیم :

مثال بالنسبه ساده برای وراثت آمیخته در نوعی از گندم بمشاهده میرسد اگر یکنوع قهوه ئی همراه یکنوع سفید زوج گردد پنج درجه رنگه از قهوئی

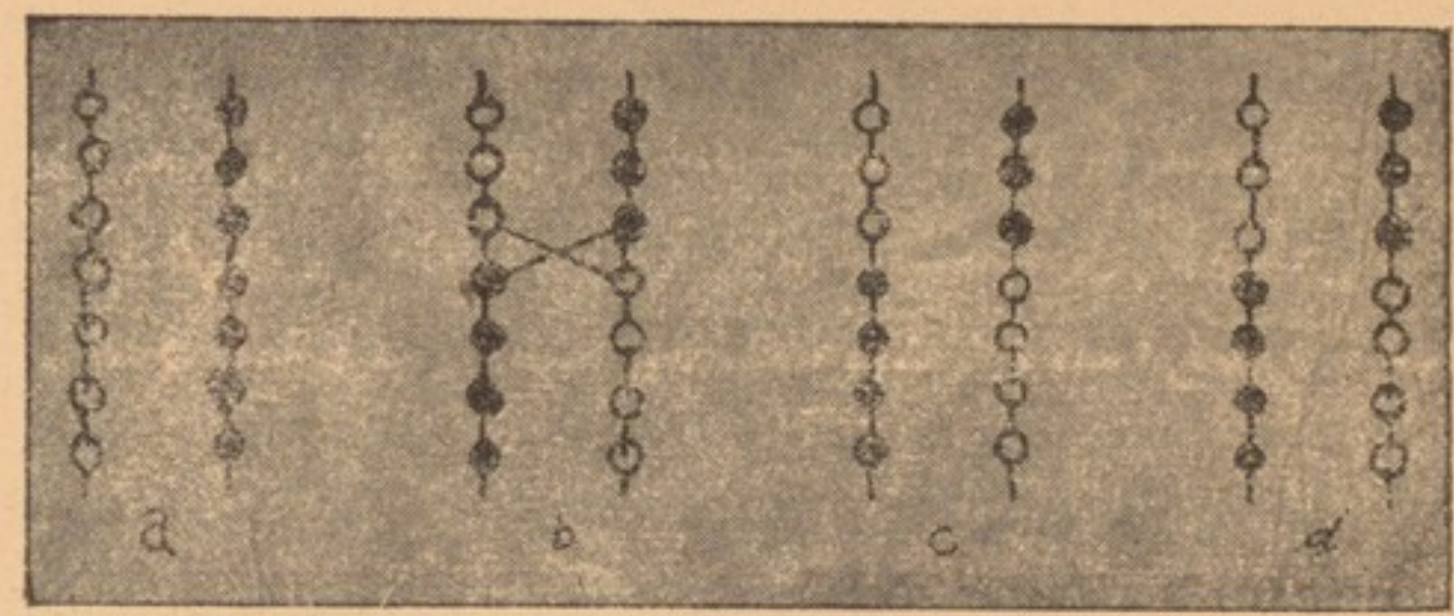

(شکل ۸)

عبور جین ها، کرو موزوم نورمال (a) روی کروموزوم (b) می آید در (c) و (d) دوخط جین‌ها بهرجانب پیوسته نمایش داده شده که یك ترکیب جدیدرا تشکیل میدهد

تیره تاسفید درنسل سوم به‌نسبت ۱ : ٤ : ٦ : ٤ : ۱ — ظهور میکند برای ایضاح این کیفیت فرض مینمائیم که در تولید این تاثیر دوجوره جینها اشتراک مساعی میکند ورنگ تیره تر از تعداد بیشتر جینهای مثبت تعین کننده صفات مورد بحث بوجود میآید اگر دوجین A'A و دوجین منفی متقابل آنها a' a باشد پس هریک‌ازوالدین‌چار نوع فکتورهای تعین‌کننده‌صفات AA ، aA'Aa و aa را تهیه کرده‌میتواند هرگاه این فکتورهاجوره‌شوندشانزده‌ترکیب دربین آنها حسب‌ذیل امکان دارد :

	AA'	Aa'	aA'	aa'
AA'	AA'AA'	AA'Aa'	AA'aA'	AA'aa'
Aa'	Aa'AA'	Aa'Aa'	Aa'aA	Aa'aa'
aA'	aA'AA'	aA'Aa'	aA'aA'	aA'aa'
aa'	aa'AA'	aa'Aa'	aa'aA	aa'aa'

بناءً علیه یک فرزند دارای چهار فکتور چهار فرزند دارای سه فکتور شش فرزند دارای دو فکتور و چهار فرزند دارای یک فکتور و یک فرزند بدون کدام فکتور مثبت میباشد و این نسبت مطلوبه را نمایش میدهد در انسان و حیوانات وراثت های آمیخته مانند رنگ پوست و امثال آن باساس این فرضیه که چندجین مشترکا یک صفت را بوجود میآورد ایضاح شده میتواند در حقیقت تعداد جینهائیکه باهم تعامل و تفاعل نموده صفات مسلسل را بوجود میآورد بسیار زیاد میباشد در اوایل انکشاف مطالعات درباره وراثت علی الاکثر بطور غلط فرض مینمودند که هر صفت توسط یک جین مخصوص تولید میشود اکنون معلوم گردیده که فرض مذکور مساله را بسیار ساده و بسیط ساخته بود در مگس میوه تقریبا پنجاه جین ساختمان چشم را بوجود آورده احتمال میرود که در انسان رنگ چشم و غیره را تعداد زیاد ترجین ها تعین میکند اگر فرض نمائیم که تنها وراثت یگانه عامل موءثر است صدیا بیشتر از صدجین مشترکا تمام درجات قد یا ذکا وغیره را در انسان تعیین و ایضاح کرده میتواند ..

عوامل ارثی و تاثیرات محیطی :

یکی از مفکوره های ناصواب در وراثت این است که جینها بعض صفات را بطور مطلق بدون تاثیرات محیطی تعیین میکند این عقیده صحت ندارد صفات مشخصه ارثی آنهائی اند که از ماده نطفه ای در تحت اوضاع و شرایط اوسطی محیط انکشاف و تکامل میکنند. دلایل کافی موجود است که صفات و اوصافیکه به نسبت وصفی (مندلی) در محیط عادی انکشاف مییابد در محیط دیگر ابداً تظاهر نمیکند بالعکس بعض معایب و نواقص در تحت شرایط غیرعادی محیطی بصفت صفات ارثی جلوه گر میشود. اما اگر شرایط محیطی عادی و طبیعی باشد صفات مذکور بروز نمیکند. درینجا باز مگس میوه را مثال میآوریم. اگر بعض اقسام تخمهای مگس مذکور در برودت بسیار شدید چوچه کش شود مگس های نوزاد دارای پای های زاید خواهند بود. وقوع این حالت غیر طبیعی طبق پرنسیپ های

مندلی صورت میگیرد اگر تخم های این نسل جدید در تحت شرایط طبیعی تربیه شود. پای های زاید غایب خواهد بود اگر تخمهای که حامل چینهای معیوب نیست چوچه کشی شود عیب مذکور پدیدار نخواهدشد گرچه چوچه ها در برودت شدیدی انکشاف ورشد کند بنابر آن وراثت ومحیط برای تولید این صفت لازم وضروری است که تخمهائیکه دارای جین معیوب ودر برودت تربیه گردیده است A وآنهائیکه دارای جین معیوب ودر گرمی چوچه کش شده است B وآنهائیکه بدون جین معیوب است C باشدتنها A عیب مذکور را نشان خواهد داد فرق بین A و C در اثر وراثت وفرق بین A و B در اثر محیط است همان فرقیکه دریکی در اثر وراثت است در دیگری در اثر محیط شده میتواند امثله متعددی دیگری که این نقطه را ایضاح میکند در حیوانات دیگر نیز بمشاهده رسیده است بنابران جینها بسته های کوچکی کیمیائی است که فرداز آن انکشاف ورشد میکند. سیر نشوونمای این مواد اولیه تابع شرایط واوضاع محیطی میباشد این تعامل بین وراثت ومحیط منتج بصفات واوصافی میشود که کرکتر ستیک انسان یاجاندار راشداست. چونکه اندك تغییر در مادهٔ نطفه ای باعث تعدیل در حیوان منتج میگردد تمام صفات ومختصات بوسیله وراثت تعیین میشود همچنان چونکه تبدلات در شرایط نشوونما تاثیری بر هر صفت ارثی دارد تمام صفات از محیط متاثر میگردد تنها وقتیکه عوامل محیطی ثابت نگاه داشته شود عمل وراثت بصورت واضح تظاهر کرده میتواند.

وراثت در انسان :

ازمطالعات سابقه این نقطه هویدا میگردد که اکثر معلومات واطلاعات مادر باره وراثت مبنی ومتکی بر مشاهدات حیوانات ونباتات است بطور کلی انسان ماده غیر مساعدی برای تحقیقات تجربی در وراثت میباشد زیرا انسان توالد وتناسل بسیار بطی دارد در ظرف صد سال تنها سه نسل انسان انکشاف مییابد در حالیکه سه نسل موش در ظرف هژده ماه تربیه میشود علت دیگری برای عدم اصول معلومات کافی راجع بانسان پیچیده گی ترتیب وتعداد زیاد کروموزوم های انسان است.

نظر به ترکیبات و ترتیبات مختلفه بیست وچهار جوره کروموزوم های انسانی ٤۸۱ ، ٥۳٦ ، ٤۲۹ ، ۲۸۲ نوع افراد بشری امکان دارد اگر حادثه امتزاج یاتبادلهء جینها نیز در نظر گرفته شود تعداد افراد بمراتب بزرگتر خواهد بود مشکل دیگری در مطالعه درست و صحیح وراثت در انسان پیچیده گی محیط است واین در حقیقت بزرگترین مشکلات است مانند انسان هیچ حیوان دیگری صفات وخصایص اولاد خودرا بر طبق میل واراده خود تربیه نمیکند و نیز غیر از انسان هیچ حیوان دیگری آنقدر پذیرندهء تعدیل وتحول نیست در اثر همین پیچیده گیها و مشکلات است که باید اکثر معلومات در وراثت از حیوانات و جانداران ساده و بسیط بدست آورده شود . لیکن در این هیچ شکی نیست که همان پرنسیپ ها و قوانین عمومی در انسان نیز عمل و تاثیر دارد .

برای یکعده صفات آمیخته مغلقه مانندقد، ذکأ وتمایلات برفتار وحرکات عاطفوی تاثیرات نسبی وراثت وفکتور های مختلفه محیطی تااندازه تقریبی تعیین گردیده است . برای اینکه این صفات و مختصات موجود باشند تربیه و تربیت هر دو لازم میباشند لیکن آنها از عوامل مختلفه محیطی بدرجات متنوعه متأثر میشود درفصلهای آینده که مشخصات وممیزات طفل مورد بحث مفصل قرار داده میشود بمسأله طبیعت (سرشت) و تربیت توجه بعمل میآید .

۲ـ انکشاف ساختمان در دورهء قبل از ولادت .

سیر انکشاف ونمو در دورهء قبل از ولادت تحول بسیار مهمی را در حیات حیوان نمایش میدهد. در اثنای این دوره (اووم) ساده بارور شده بیک ساختمان چندین سلولی انسانی انکشاف مییابد که خیلی پیچیده ومتفرع میباشد. این نشو ونما بدو طریق عمده صورت میگیرد . اولا در اثر تقسیم سلول وتعداد سلولها افزودی بعمل میآید . وهمراه این افزودی سلول تفرع وتطور وظیفه نیز انکشاف مییابد ثانیاً در حجم واندازه سلولهای منفرده افزایش میشود بعباره دیگر

سلولها کلان میشوند دوره انکشاف قبل از تولد به سه بخش انقسام مییابد . دو هفته اول دوره نطفه‌ای را تشکیل میدهد که در اثنای آن فرد شکل وساختمان تخم مانند خود را ادامه میدهد . دوره دوم که موسوم بدوره جنین است دوره تحول سریع است که فرد از شکل تخم مانند به شکل انسانی تحول میپذیرد این دوره در تقریباً هفته هشتم نشوونما بسر میرسد در دوره سوم که دوره (فیتوس) نامیده میشود وتا زمان ولادت امتداد دارد نشوونمای مزید وتفرع وتخصص بیشتر بعمل می‌آید . در اثنای همین دوره فیتوس موجود جاندار قابل این میشود که به منبهات پاسخ دهد زیرا رفتار وحرکات وساختمان آن تنظیم میگردد .

دوره نطفه ای : (اووم) و (-پرم) عموماً درقسمت علیای زهدان با هم یکجاشده عمل باروری انجام مییابد در اثنای دوهفته دیگر (اووم) بارور شده تقریبا بیک اندازه باقی می‌ماند زیرا ازخارج برایش غذا نمیرسد واگر میرسد بمقدار قلیل میباشد امانغییرات بارزی درساختمان داخلی آن واقع میشود سلول واحد به‌دوسلول واینها به چهارسلول وبعد از آن به‌هشت وقس‌علی‌هذا تقسیم میگردد تا اینکه یک توده یا مجموعه کروی سلولها متشکل میشود (شکل نهم) درین مرحله نیز تفرعات سلولی تا یک اندازه صورت میگیرد زیرا بعض سلولها نسبت بدیگران بزرگ میباشد وبرخی دیگر نسبت به سایر سلولها بسرعت بیشتری تقسیم میگردد بفرصت زودی یک خالیگاه در بین توده سلولها پدیدار میگردد این خالیگاه انکشاف مینماید تااینکه یک غشاء خارجی ویک توده سلولهای داخلی بمشاهده میرسد غشاء خارجی عاقبت‌الامر به‌نسجهای فرعی انکشاف می‌پذیرد که برای حفاظه وتغذیه جنین خدمت میکند تنهاقسمتی ازسلولهای داخلی بالاخره به طفل رشد وتکامل میکند تفرع مزیدی در توده سلولهای داخلی صورت میگیرد دوخالیگاه دیگر درآن

متشکل میشود در بین این دو خالیگاه یک غشأ باریک سلولـها وجود دارد که

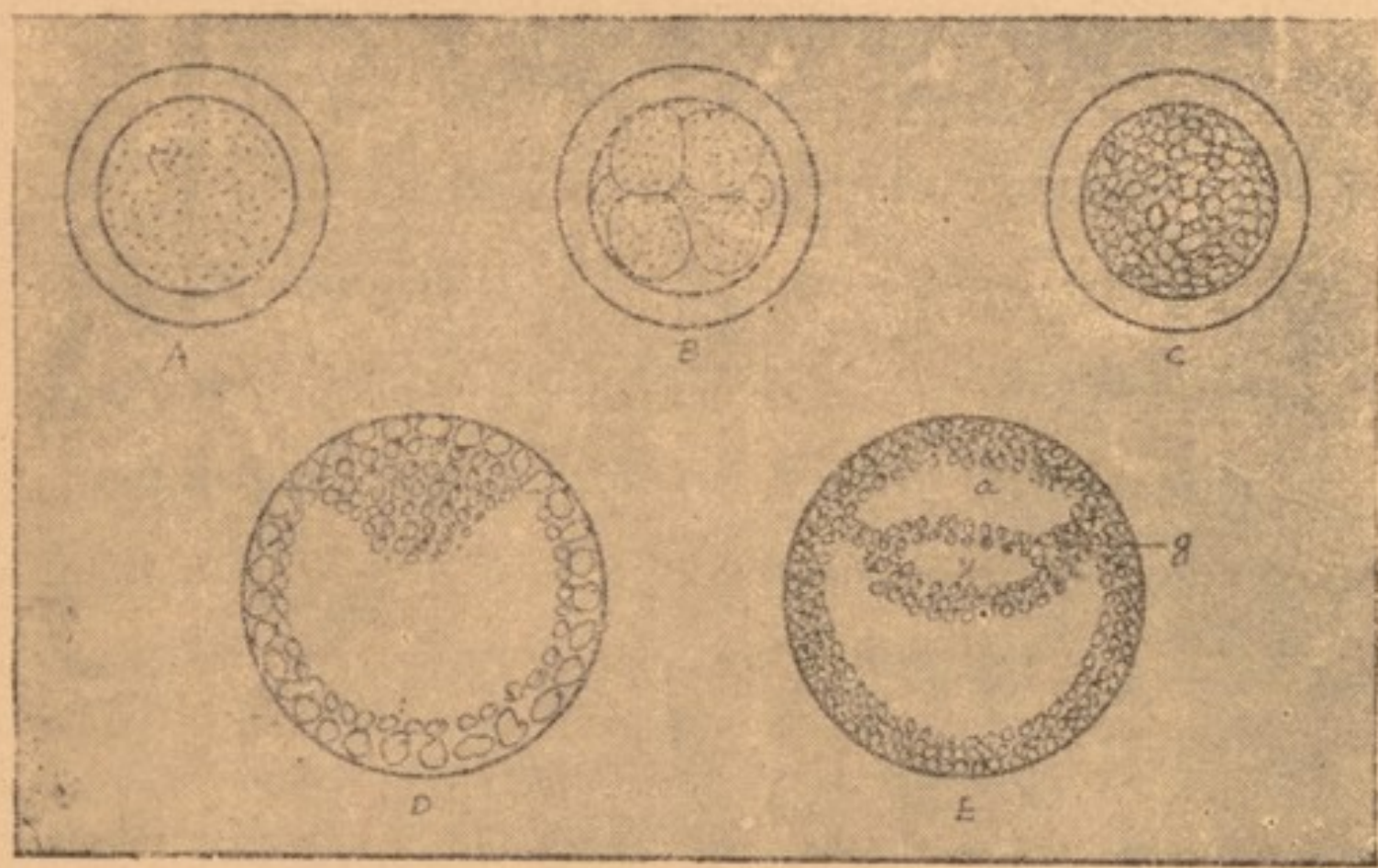

(شکل ۹)

مراحل اولیه انکشاف جنین: تخم القاح شده (A) که یك حجرهٔ واحد است بیك تعداد حجرات (B) منقسم میشود تا اینکه یك کتلهٔ کروی (C) تشکیل میگردد و تصویر پائینی مقطع میباشند D دسته حجرات داخلی را نشان میدهد در E دو جوف دیگر انکشاف میابد A عبارت از خریطه امینان است و Y خریطه زرده در حالیکه صفحه جرثومی G در بین هردو واقع است جنین از سه طبق حجراتیکه صفحهٔ جرثومی را تشکیل داده

منکشف میشود

قرص نطفه‌ای نامیده میشود و از همین قرص جنین انکشاف میکند در اوایل دوره نطفه‌ای تخم یا (اووم) بارور شده غیر متصل و دارای حرکت آزاد است در پایان هفته دوم در نسجهای زهدان مادر چسپیده و درون دیوار آن جایگیر میشود ازین ببعد طفل نام زندگی طفیلی بسر میبرد و مواد غذائی را از وجود مادر حاصل و بسرعت زیادی نشو و نماء میکند .

دوره جنینی : دوره نشو و نما در هفته سوم تا هفته هشتم دوره تغییر و تحول سریع

وبارزمیباشد درآغازاین مرحله قرص نطفه ای دربین دوخالیگاه درتوده ء داخلی سلو لها بمشاهده میرسد .

این دوخالیگاه عبارتند ازکیسه (امینوتیک) یامشیمه وکیسه زرده سلو لهای که‌جدار داخلی این دوخا لیگاه را تشکیل میدهند دراوصا ف وسیر انکشا ف آینده خودازهم تمایز وتفاوت دارند آنهائیکه بطرف کیسه (امینوتیک)یامشیمه واقع اند غشأ خارجی جنین رامیسازند که ازآن نظام عصبی وپوست بدن اشتقاق وانکشاف مییابد. آنها ئیکه جدارداخلی کیسه زرده را تشکیل مید هند سلولهای غشاء داخلی جنین میباشند دردوره حیات جنینی وظیفه تغذیوی را انجام میدهند وعا قبت‌الامربه لوله های هاضمه وتنفسیه متحول میشوند این دوغشأ یاطبقه سلول باهم تعامل نموده‌وبالنتیجه طبقه سوم‌دربین آنها بوجود

(شکل ۱۰)

انکشاف چنین انسانی: از A تا D انکشاف صفحه جرثومی از E تا H منظره جانبی .

می‌آید که غشأ یا پوست وسطی نامیده میشود. ازاین سلولها اسکلت و عضلات بدن انکشاف میکند. قرص نطفه ای که دارای سه پوست سلولی است (شکل دهم الف) درابتداپهن یاقدری محدب میباشد لیکن بزودی ضخامت ها وبرآمدگیها درآن ظهور می‌نماید که‌بامحوراساسی بدن موازی میباشند جنین متدرجاً طویل ولوله شکل‌میشود این‌تغییرات‌درهفته های‌سوم وچهارم صورت میگیرد. چنانچه درشکل دهم‌از B تا H نشان داده شده است دراثنای این دوره (قطعات‌ابتدائی) درپشت جنین ظهور نموده وعاقبت الامر بفقرات وعضلات تنه تحول میکند سرنسبت به قسمت‌باقیماندهٔ بدن بسیاربزرگ‌است قدری‌پائین‌تر ازسر (قوسهای گوشک ها) وجود دارند که پسانترساختمان‌های قسمت سفلی چهره وگردن را تشکیل میدهند.

قلب بسیاربارزبوده ودرهفته سوم آغازبفعالیت و اجرای وظیفه مینماید:

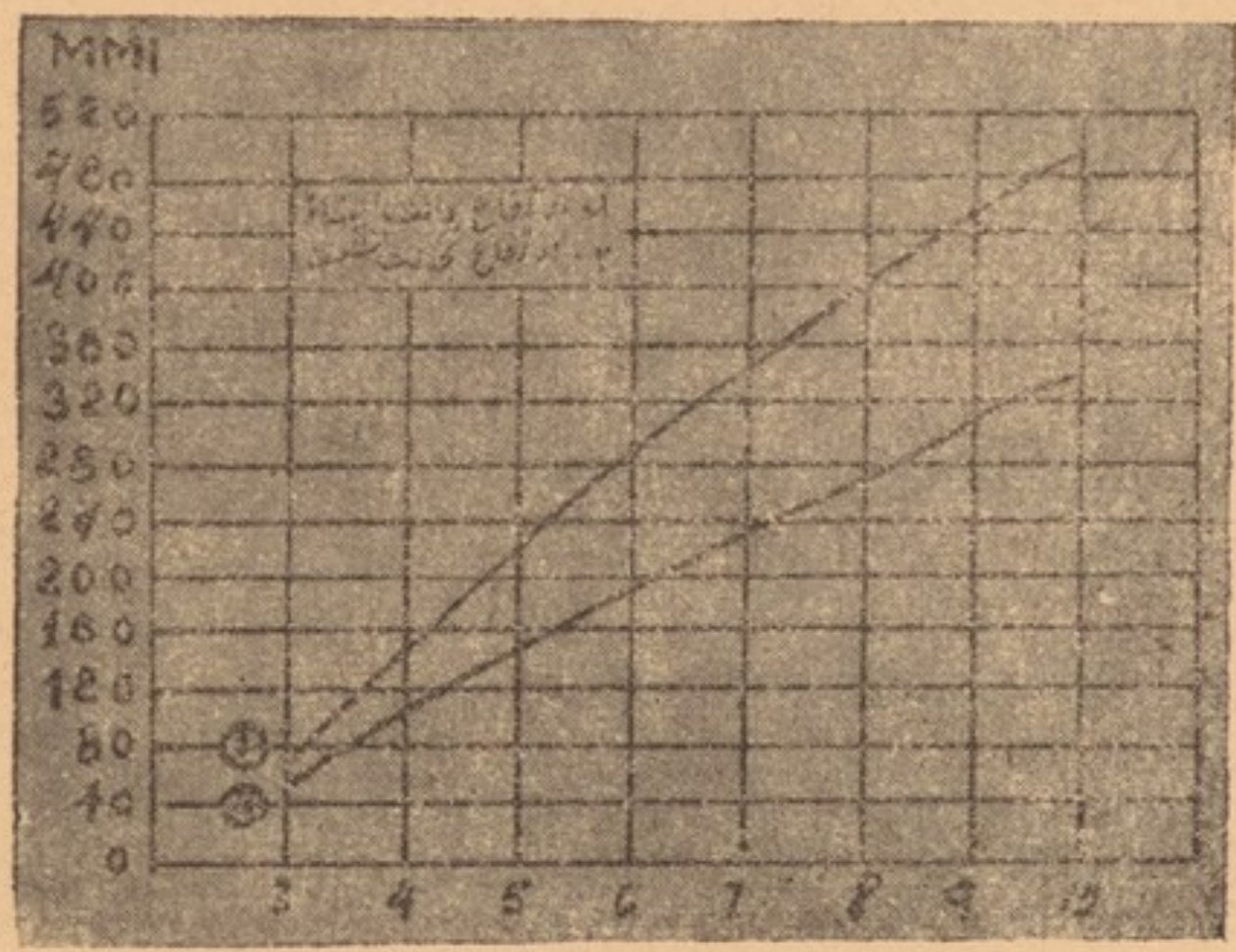

(شکل ۱۱)

نموی جنین از لحاظ طول

نشونمای جنین ازهفته چهارم الی هفته هشتم درشکل دهم از(F) تا(H) نشانداده شده است (پندك) های اعضاء درین دوره ظهورنموده وبه دستها وپاهائیکه خوب قابل شناخت اندتحول میکنند . دراثنای‌شش هفته دوره جنینی موجود جاندار بیست هزار چند یاد وملیون فیصد ازلحاظ کتله کلان میشود اماتنها طول ۲۵ الی ۳۰ ملی متر ووزن تقریبا دوگرام را حاصل نموده‌میباشد: لهذا جنین هشت هفته ئی دارای صورت وقواره‌وصفی انسان‌بوده وبه حیوانات دیگر التباس نمیشود :

طرز تعیین و تفرع قسمتها واعضاء جنین پوره معلوم نیست . وضعیت سلولها درتوده کروی اصلی اهمیت وتاثیر مخصوص دارد اگر وضعیت سلولهاتغییر داده شود در اکثر حالات سلولهای مذکور صفات و مشخصات دیگری را اختیار خواهندنمود چنانچه‌اگر بعض سلولهابوضعیت اصلی آنها گذاشته‌شوند پوست‌بدن موجود راتشکیل‌خواهند داد. لیکن اگر در ناحیه‌ومنطقه‌چشم پیوند کرده شود به نسجهای چشم انکشاف وتحول خواهند نمود بعض مواد کیمیائی درجنین موجود است که موسوم به منظم بوده وانکشاف تفرعی وتطوری‌ساولها را تعیین مینماید . اگر این مواد منظم به قسمت های دیگر جنین غیر ازقسمت های‌اصلی‌تطبیق گردد اوضاع غیر طبیعی را بوجودخواهد آورد ونیز اختلافات دردرجهء فعالیت کیمیاوی‌از نقطه‌نظر تغذیه در قسمتهای مختلفه جنین که نشیب فزیواوژیک را تشکیل میدهد .درتعیین وتفرع اجزأ واعضاء بدن‌خیلی موثرمیباشد. دراساسی ترین نشوونمای‌ساختمان یعنی‌تاثیرات محیطی‌ماهیت نشوونما را تغییر داده میتواند دربعض حیوانات سافله تطبیق نور« ساحه های برقی اشعه مجهول قوه ثقل وعوامل کیمیاوی سمت وجهت محوری‌را که جنین بدورآن نشوونمامیکند متاثرمیسازد : بنابرآن نشوونمای قبل ازولادت‌تنها تابع طبیعت وفطرت نیست‌بلکه تابع ساختمان سلول وشرایط نشوونما نیزمیباشد :

دوره فیتوس (مضغه) : قسمت باقیمانده دوره قبل از ولادت که تقریبا هشت ماه قمری طول دارد موسوم به دوره فیتوس است از ممیزات این دوره

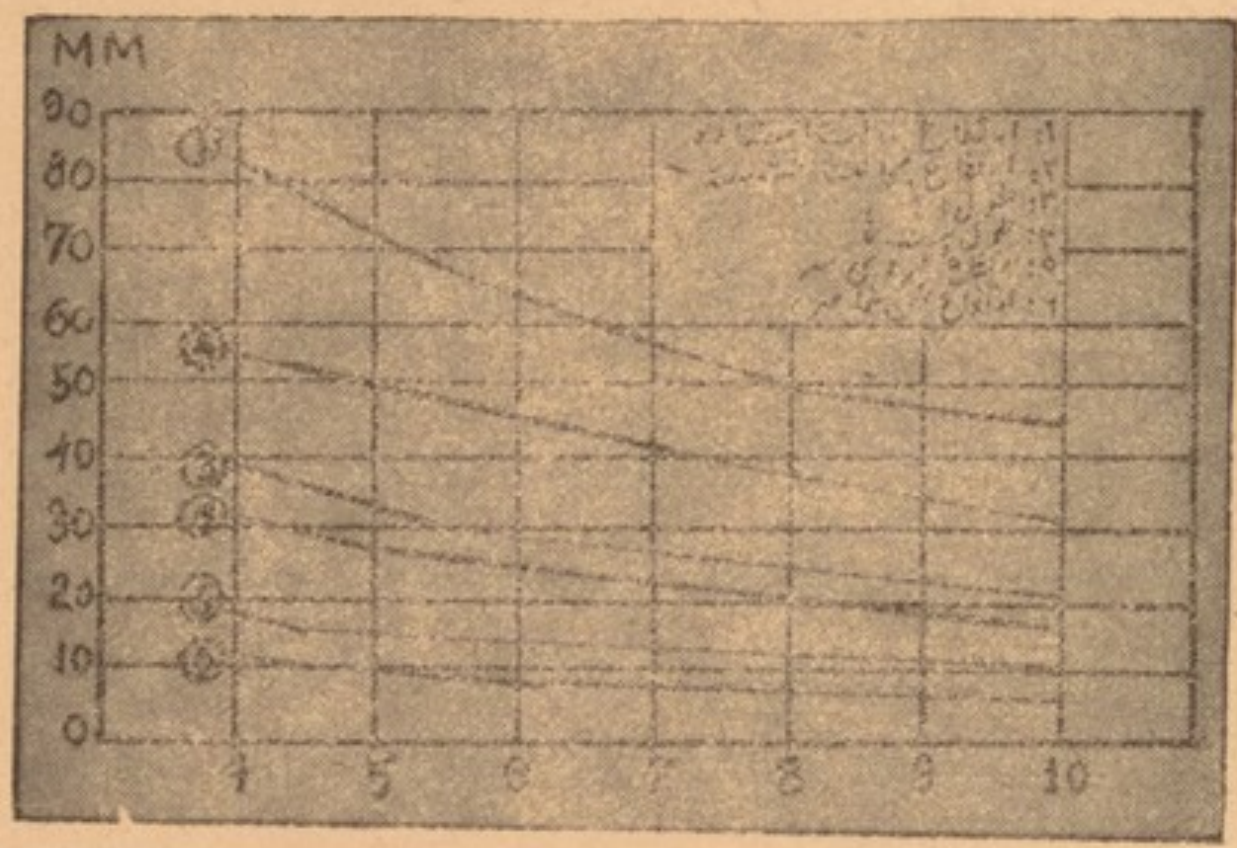

(شکل ۱۲)

تزاید نموی جنین در هر ماه

نشو ونمای سریعی است که در قسمت اول این دوره باثر ازدیاد تعداد سلولها و در قسمت اخیر آن بصورت ازدیاد حجم سلولها صورت میگیرد سرعت نشو ونما در اثنای دوره فیتوس از شکلهای یازدهم و دوازدهم بخوبی مشاهده میشود بوقت ولادت طول بدن طفل هفت چند طول آن به سن سه ماهه میباشد وارتفاع نشسته بدن درپایان این دوره تقریباشش چند ارتفاع آن درآغاز دوره مذکوراست .طوریکه از شکل دوازدهم بخوبی ظاهراست سرعت نشو ونما دراثنای قسمت اول دوره فیتوس نسبت بسرعت نشو ونما دراثنای ماهای اخیر بمراتب بزرگتراست : سرعت نشو ونما بوسیله نسبت افزایش دراثنای یک دوره بوضعیت اصلی درابتدای دوره افاده کرده میشود چنانچه فیصدی نشو ونما درارتفاع (قامت) دراثنای یکماه چنین افاده کرده میشود :

$$\frac{\text{افزایش درارتفاع دراثنای یکماه}}{\text{ارتفاع در ابتدای ماه مذکور}}$$

نه تنها اندازه های قسمت های مختلفه بدن انسان در اثنای دوره فیتوس تغیر بارزی میکند بلکه اندازه های نسبی آنها نیز بدرجه زیادی تغییر میکند: از ماه سوم تاماه چهارم قمری طول عمومی بیشتر از دوچند انکشاف میپذیر دلیکن از ابتدای

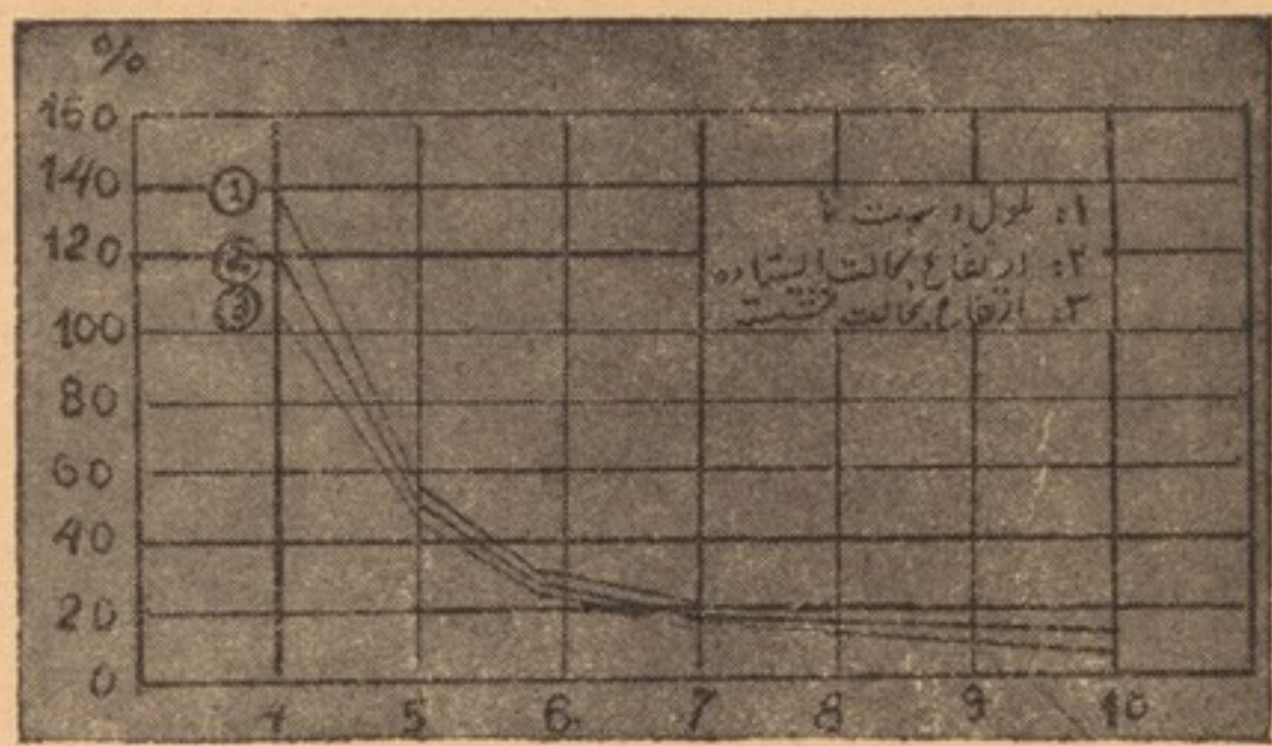

(شکل ۱۲)

فیصدی نمو در هر ماه جنین

ماه نهم تاپایان آن افزایش درطول تنها یک دهم میباشد (شکل های سیزدهم و چهاردهم ملاحظه شود) درپایان ماه نهم بلندی و محیط سر نسبت به بلندی و محیط سر در آغاز ماه سوم شش مرتبه بزرگ تر است. لیکن ارتفاع لگن خاصره قطر عرض درچاربند (مفصل ران) وطول اطراف سافله در اثنای قسمت اخیر دوره نسبت بقسمت اول آن نسبتاً نشو ونمای بیشتری میکند: از ماه سوم تاماه نهم اندازه های مذکور هشت یاده چند بیشتر ازدیاد حاصل مینماید:

نشو ونمای سلسله اعصاب: نشو ونمای سلسله اعصاب در اثنای دوره قبل از ولادت اهمیت مخصوص را به نزد علماء روانشناسی دارا میباشد زیرا رابطه سلسله اعصاب بارفتار وکردار خیلی قریب و مهم است نقش اساسی سلسله اعصاب دراوایل دوره جنینی ریخته میشود نخستین فرورفته گی موسوم به شیار عصبی که

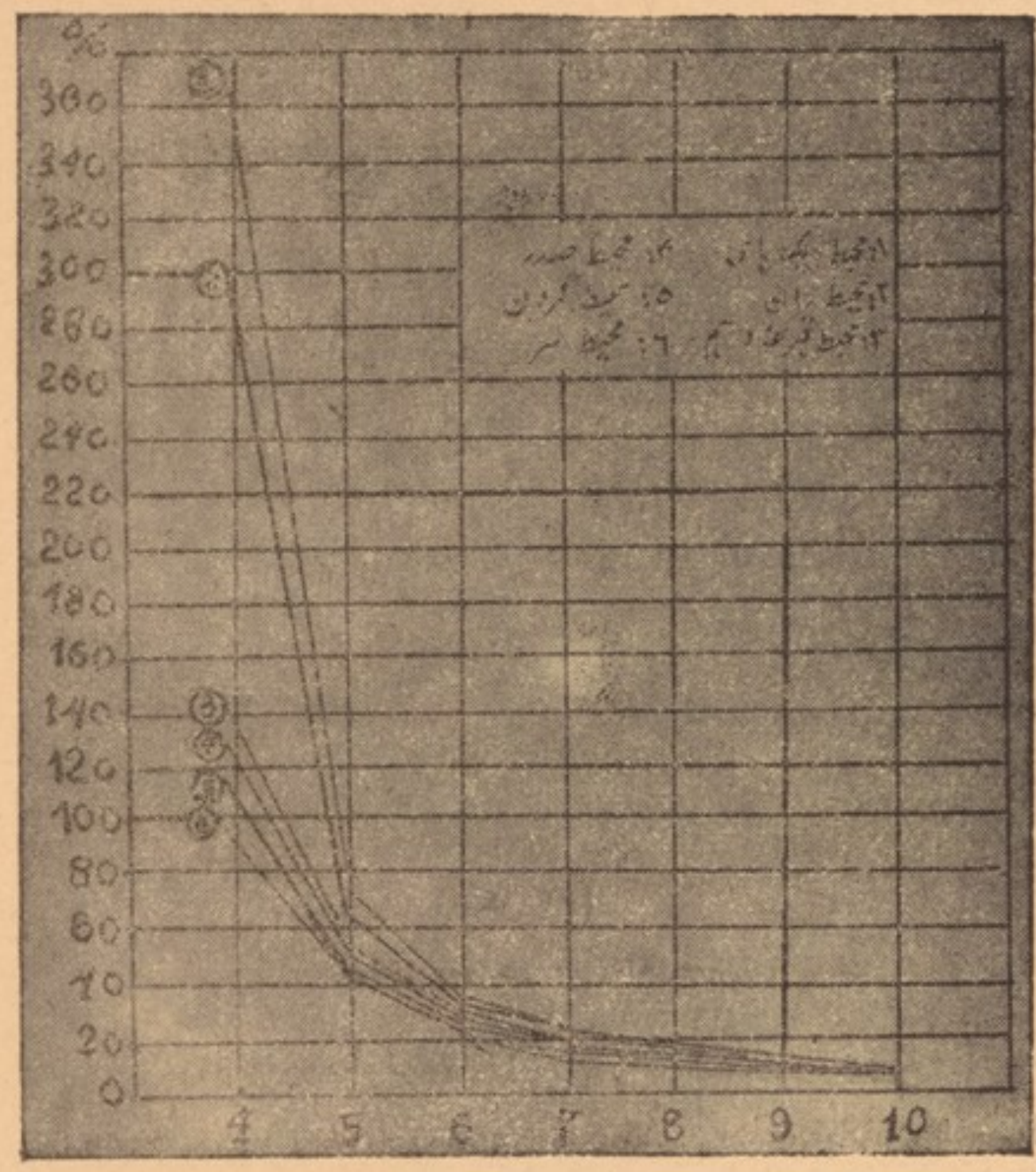

(شکل ۱٤)

فیصدی نمو در هر ماه جنین

در غشاء خارجی جنین پیدا میشود بطرف داخل قات گردیده و لبه های آن باهم وصل میشود و لوله عصبی را تشکیل میدهند قسمت بزرگتر این لوله به حرام مغز تحول میکند . و قسمت علیای آن به دماغ انکشاف و ارتقاء مینماید . حتی در دوره پنجم دوره جنینی ساختمانها و قسمتهای عمده دماغ بشمول مخ مستطیل (مخچه) مغز میانه (دماغ وسطی) مغز جلو (دماغ مقدم) بصورت عقده ها در قسمت علیای لوله عصبی واضحا نمو دار میبا شد : درماه سوم دماغ تمام

مشخصات عمده، ساختمان خودرا حایز میشود . لیکن مراکز عالیتری دماغ تازمان ولادت بطور موثری فعالیت نمیدارد .

سلولهای عصبی در ابتدا در انجام علیای لوله عصبی از سلولهای دیگر بدون تعیین تفرع میکنند . از سلولهای مذکوره رشته ها بطرف پائین بامتداد لوله عصبی یا طوریکه (چایلد) عقیده دارد از منطقه دارای فعالیت کیمیاوی بلند بمنطقه دارای فعالیت پست یابعباره دیگر بامتداد یک نشیب فزیولوژیک میروند هرگاه این رشته ها از دیگر سلولها که در راه آنها بطرف پائین لوله عصبی واقعند عبور میکنند آنها را تنبیه مینمایند تا رشته هائیرا در بین قطعات ابتدائی تشکیل بدهند که بمحور اصلی بدن زاویه قایمه بسازند . رشته های محوری قسمتهای رابطه سلسله اعصاب را تشکیل میدهند و آنهائیکه بمحور زاویه قایمه میسازند ، به اعصاب حسی وحرکتی مبدل میشوند بنابران اعصاب از سلسله اعصاب مرکزی نشئت میکند وخاصیت منشعبه سلسله مذکوره بروی کارمی آید . بطور کلی انکشاف ساختمان عصبی قبل از انکشاف پذیرنده گان عضلوی وحسی صورت میگیرد . چنانچه اعصاب از سلسله مرکزی بطرف بن دست یاپا قبل ازنموی عضلات انکشاف میکند در اثنای تمام دورد (فیتوس) نشو ونمای شگفت آور ومفرط اعصاب صورت گرفته وساختمانهای عصبی متشکله نسبت بوظایف ومقتضیات موجوده خود مکمل تر وسابق تر میباشند . این حقیقت اهمیت بزرگی برای آموزش ورشد هوش دارد .

میکانیزم های حسی نیز در اثنای دوره قبل از ولادت بوجود می آید تغییرات ساختمان که قبل از انکشاف دید واقع میشود بسیار وقت وغالباً در هفته دوم آغاز یافته متدرجاً تامدتی بعد از ولادت انکشاف ورشد میکند . گوش نیز بقدر کافی نشوونما نموده بوقت ولادت قابل اجرای وظیفه سمع میباشد . این حقیقت از مطالعات اناتومی گوش باثبات رسیده میکانیزم های شامه نیز بقدر کافی رشد نموده ودر صورت اطفالیکه یکماه قبل از وقت معینه متولد شده اند وظایف

خودرا بخوبی انجام میکنند جوانه ها یاغنچه های ذایقه غالباً در اثنای ماه سوم دوره (فیتوس) ظهور مینمایند .

حواس عضلاتی وفشار عمیق وحواس پوست ازبسیار ابتدا آغاز بوظیفه میکنند چنانچه این حقیت از مطالعه انکشاف رفتار وکردار بخوبی واضح می شود .

قوانین انکشاف ساختمانی : چنین شناسان مشاهده وتحقیق نموده اند که نشوونماء چنینهای حیوانات فقاریه از طرف سر بطرف دم پیشرفت میکند این پرنسیپ موسوم به قانون انکشاف ازسر بطرف دم میباشد که قانون سمت انکشاف نیز نامیده میشود دو دانشمند موسوم به (جیکسن) و (سکیمن) این قانون را چنین بیان فرموده اند «درحالیکه هر قسمت بدن دوره مخصوص تحولات وتغییرات خودرا طی مینماید این تحولات وتغییرات بطور کلی برطبق قانون سمت انکشاف صورت میگیرد . زیرا دریافت گردیده است که انکشاف (بشمول نشوونما وتعین وتفرع) درمحور طولانی بدن نخست درناحیه سر ظهور نموده وبطرف ناحیه دم پیشرفت میکند» بنا بران جوانه ها یاپند کهای دست قبل از جوانه ها یا پندکهای پاظهور مینمایند وسر نسبت به پاها بیشتر نشوونما میکند یعنی قبل از آنکه پاها شکل نهائی خود را حایز شوند سر باندازه قابل ملاحظه رشد نموده میباشد این امر در شکل پانزدهم بصورت گراف نشانداده شده است . در مرحله های پسین انکشاف آهسته ترین نشوونما در ارتفاع عمودی سر است بعدازآن بطی ترین نشوونما در فقرات وسریع ترین نشوونما دراطراف سافله بمشاهده میرسد مفهوم این انکشاف اینست که در دوره ابتدائی سه ماه اول سر به بزرگترین نشوونمای اندازه کمال خود رسیده میباشد وپاها به کمترین .

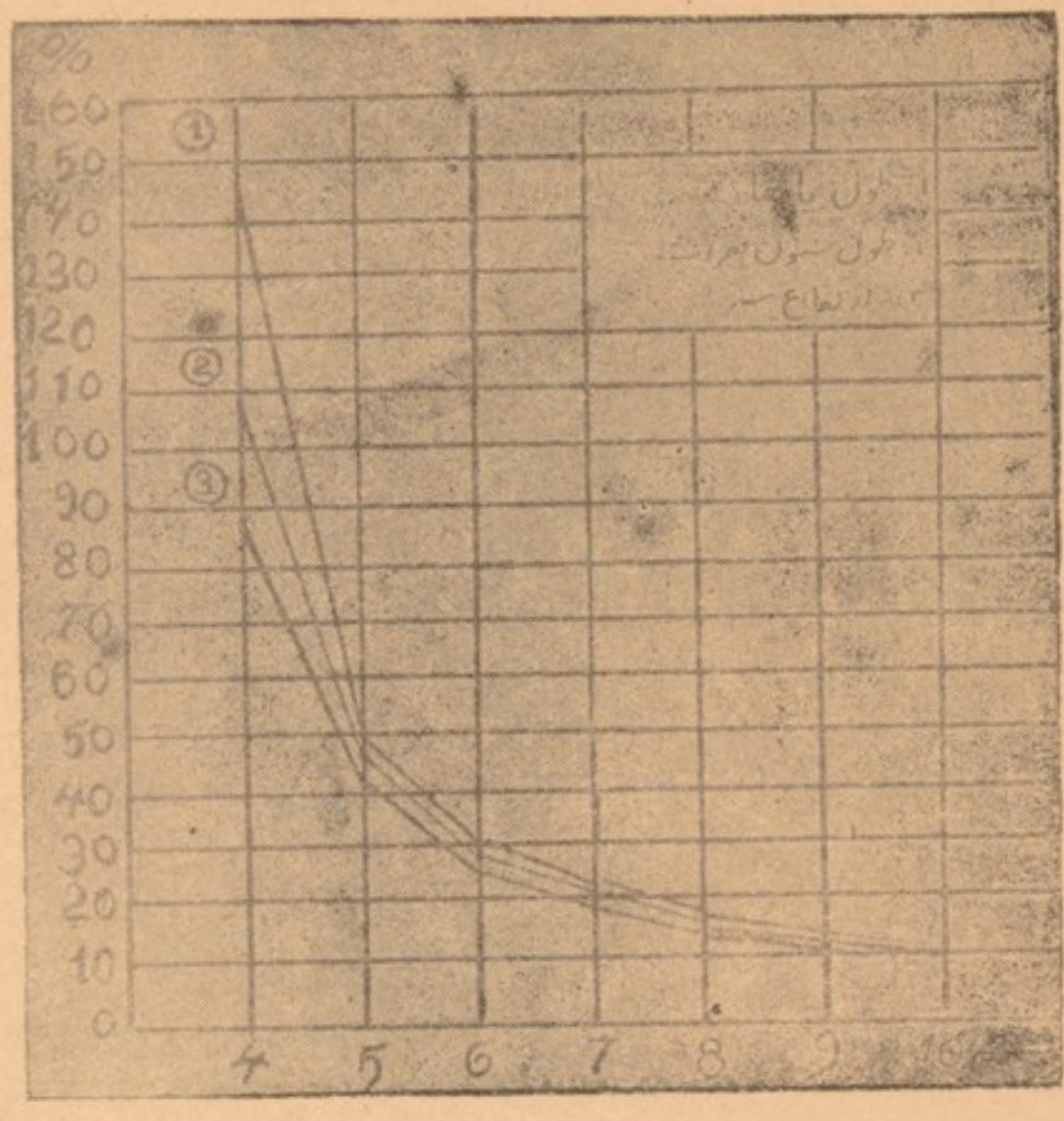

(شکل ۱۵)

فیصدی نمو در طول دوره جنینی

قانون دیگر انکشاف این است که ساختمانها ئیکه بروی محور بدن و قعند یابمحور بدن قریب اند نسبت به ساختمانهائیکه بهر دو طرف محور بدن واقع اند یا از محور بدن بعیداند زودتر و اولتر رشد و تکامل میکنند این قانون انکشاف از قریب بطرف بعید مانند قانون انکشاف از سر بطرف دم در جنین انسانی مشاهده گردیده است و میتوان این قانون را در جنین مذکور بدیگران نیز نشا نداد. این دو قانون انکشاف در مطالعه و تدقیق مبادی وظیفه و ساختمان اعضای بدن خیلی مفید و مهم میباشند.

(باقیدارد)

(رشتین)

د پښتنو د ځلاند تاریخ یوه پاڼه

مونږ چه د پښتنو د ځلاند تاریخ هره پاڼه راواړوو ، نو ډیرې لویې کارنامې ، سترې واکمنۍ ، سوبې او کامیابۍ ، میړانې او تورې موسترګو ته مخکښې درېږي. له دغو غټو غټو ټکو څخه مونږ لاڅه چه د شاوخوا ملکونو کاڼي بوټي هم خبر دي نن چه مونږ د پښتنو د میړانو نوم په خوله اخلونو دا څه نوی شي یا د نن ورځې خبره نه ده بلکه دا سلسله له پیړیو پیړیو څخه همدغسې راغلې ده او له دې خبرې سره زموږ ټول ژوند او ټول تاریخ اخکل شوېدی .

دا سلام له اول څخه تر دې وخته پورې د پښتنو میړانې او تورې ، سوبې او کامیابۍ په شاوخوا ملکونو کې لکه لمر څرګندې دي .

زمونږ ملي شاعرانو دا مرغلرې دا شعارو په مزیو کښې پیلې مونږ ته راپرې ایښې دي چه نن د پښتنوالي غاړه پرې ښایسته او ښکولې ده .

ملامست بابا په خپل کتاب (سلوك الغزاة) کښې د سلطان محمود د هند سوبې ، او فتحې د پښتنو په ملتیا بولي او وائي ، دولس زره پهلوانان د پښتنو ور سره مل وو - چه سبالکوټ ، دیلي ، اګره ، لاهور ئې مات کړه له ګذاره ښکاروندوي د سلطان شهاب الدین غوري همعصر شاعر (۵۸۰ هـ) کښې د پښتنو توري او سوبې په داسې ژبه یادوي چه په وینو ئې د سړي غولي زیږشي . د دغه پښتون پاچا په ستاینه کښې وائي ،

په زابل چه د بري په نیلي سورشي — پر لاهور ئې د میړانې ګوزارونه
هره پلا چه دی پر هندوسند یرغل کا — رڼوي توره نړۍ پر شهابونه
په جوپو جوپو جګړن ئې هند ته یون کا — چه د غور بادار همت و کاز غلونه
نن په سیند باندې تیریږي یرغل کاندي — په یرتم ئې زمري ریږدي په زنګلونه
په هر کال اټك دده ښه راغلي کاندي — غوروي په څنډو خپل پاسته سالونه
پښتونخوا ښکلي زلمي چه زغلي هند ته — نواغلي پیغلې کاندي اتڼونه

بناغلی عبدالعفو «غرقه» مدیر سابق مجله ادب
که در این اواخر بموسسهٔ تعلیم و تربیه بحیث
کونترپارت عز تقرر حاصل نموده است

عبیدالله «شیوایانا» مدیر جدید مجله ادب

یا هغه زمانه وه چه اټك به هر کال دپښتنو دلښکرو په مخکښی خپلی پستې شکی غورولی او پښتنو پیغلو به له خوښی نه اتڼونه کول او یادا وخت دی چه پښتانه که داټك نوم په خولې اخلی نوهم پرې خلك بدګڼی او په ښه سترګه ورته نه ګوری . په ملتان او هندکښی دسلطان حمید لودی ، بهلول لودی ، سکندر لودی ، جلال الدین غلجی ، شیر شاه سوری دورونه اوسترې باچاهی هر چاته یادی دی مګر په خپله پښتنو هیری کړیدی . راشیء دخوشحال ختك له خولې ئې دزړه په غوږو واوری ،

دبهلول او دشیرشاه خبرې اورم — چه په هندکښی پښتانه وو بادشاهان
شپږاوه پیری ئې هسی بادشاهی وه — چه په دوی پوری درست خلك وو حیران
یا هغه پښتانه نوروو داڅه نور شول — یادخدای دی اوس داهسی شان فرمان

احمد شاه بابا چه هم د نوری خاوند ؤ او هم دقلم - هغه خو دهند تماشی ډیری کړیدی نوښه داده چه داحمدشاه سولی اوفتحی دهم هغه له خولې واوری ،

چه بر کړی می خدای لاس په رقیبانو — ترو به زه دهند په اور په تماشه ځم
چه دهند دملکوفتح می روزی شوه — نورایران لره په توغ په نغاره ځم

❀ ❀ ❀

دانظر په تادیار دی احمد شاهه — چه په فتحو دایران دهندوستان ځې

په شاو خوا ملکونو کښی داحمد شاه بابا دجنګونو اوفتحو کیسې دپښتنو هرماشوم ته معلومی دی چه میندی ئی ورته دنغریو په غاره وایی ، پښتنو شاعرانو هم داکسی په خوږو خوږو الفاظو ډیرې راوړی دی .

دلته دبرهان شاعر دیوې اوږدې بدلی دیو څو بیتونو خوند اومزه وګوری ،

احمد شاه بابا په جارو ویله — دغزا په نیت و زمه له کابله
پښتنی میرمنې لاندې کړی کفارو — داخبره می په زړه وګرزیدله
یا به قتل کړم کفار په . . . . . — یا به پر ېکړم ککری پرې باندی خپله

❀ ❀ ❀

رحمت داوی بوبل پښتون شاعر دی چه دشاه زمان په وخت دکشمیر دپښتون نائب الحکومه سردار عبداله خان سره ؤ . دی دهند او کشمیر دښایسته ملك رڼا دپښتنو له توروڅخه بولی او په ډیر و خوږو الفاظو کښی وائی ،

سلطنت د شاه زمان دی — دی خاقان ابن الخاقان دی
پلار نیکه ئې بادشاهان وو — دویه تاج د هر افغان وو
سرداری د عبداله ده — خلقه واړه اگاه ده
د کشمیر ملك ئې روښان کړ — ورك ئې ظلم دازمان کړ
ښائسته ښکلی پښتون دی — زیات په ور کړه ترجیحون دی

شمس الدین کاکړ په پښور باندی د یو پښتون سردار محمد عظیم په ستاینه کښی وائی ،

چه له خیا له په سر کښه توسن سپورشی
له هیبته ئی دښمن کاندی حذر
درست پنجاب به په یودم کړی لاندی باندی
که یو ځله ئې شی هندوته گذر

په دغه زمانه کښی کشمیر او ملتان اوله سیند نه هغه خوامخکی دپښتنو له لاسه وتلی دی اوله دغه وخته راهیسی ددوی دغم داستان شروع شوی دی .

دوی سل کاله دانگریزانو ناکر دې اوناخوالې وکیدې ، سختی ئې تیری کړی په تورواو کښی وراسته شول چه میچنی ئی پرسرو گرځیدلې - ددې تولو دبړونو اوکړاوو نونه پس دهند په تولو خلکو دبندی گری او مریی توب توره شپه سباشوله ، مگر په پښتنو لا ها غسی تو ره ترږمی او تپه تیا ره ده او دوی لا اوس هم دعلیخان ددې بیتونو په گردانولو لگیا دی .

ککری می داسمان له چوره دل شوه
چه مدام را باندی گرزی لکه ژرنده
هدو پوست می شو خوراك درقیبانو
وندیمار دی پریکوی می بی پیونده

ادب

(ازمثنوی)

از خـدا جـوئیم توفیق ادب
بی ادب محروم ماند ازلطف رب

بی ادب تنها نه خود راداشت بد
بلکه آتش در همه آفاق زد

از ادب پرنور گشته است این فلک
وزادب معصوم وپاك آمد ملک

پیش اهل تن ادب برظاهر است
که خدا زایشان نهان وساتراست

پیش اهل دل ادب بر باطن است
زآنکه دلشان برسرایرفاطن است

توبعـکسی پیش کوران بهرجـاه
باحضور آئی نشینی پـا یـگـاه

پیـش بینایـان کـنی ترك ادب
نار شهوت را ازان گشتی حطب

این قـیاس ناقـصان برکـاررب
جوشش عشق است نز ترك ادب

بنص عاشق بی ادب برمی جهد
خویـش را درکـفهء شر، می نهد

بی ادب ترنیست کس زو درجهان
بـا ادب ترنیست زوکس درنهـان

هم به‌نسبت دان وفاق ای منتخب
این دو ضـد بـا ادب بـابـی ادب

بی ادب باشد چو ظاهر بنـگری
که بود دعوی عشقش یـکسری

آن گروهی کز ادب بـگریختند
آب مردی وآب مردان ریختند

شاه علی اکبر شهرستانی

مشاغل زنان در هزاره جات

همصنفی گرامیم آقای عبیدالله شیوا یانا مدیر مجله ادب مقالتی از ینجانب خواهش کرده بودند بر حسب توان موضوعی را که کلاملا بکر بنظرم میرسد و شاید دلچسپی خوانندگان را فراهم کند سر دست گرفته بقید نگارش درآوردم تا قارئین محترم این مجله خواندنی را اطلاعی حاصل آید .

اینموضوع تازه عبارت از مصروفیتها و مشاغل اناث مردم هزاره است که همدوش شوهران خود روزمره در موسمهای مختلف سال انجام میدهند . زنان مردم هزاره که یکی از قبایل افغانستان اند مانند مردان دایم پرکار و فعال اند در اوقات سرما — گرما مشغول پیشه های معینی استند «چون مردم هزاره زارع وفلاح اند بتربیه حیوانات و برزیگری مشغولیت دارند .

موسم گرما وقتیکه بیننده از دور تماشا میکند « میان کشت زارهای سبز و شاداب که در دامنه های تپه ها و کوهها و میان دره های زیبا افتاده اند خانمها و دختران اکثر با چادرهای (مقنعه ها) سرخ بسان پارچه مرجان میان تکه ای از زمرد بنظر میرسند سبد ها بر دوش جهته گاوان شیری خود علف ها ثیر امیکنند که از یکطرف اغذیه گندم جو و غیر مزارع شانرا میخورد و از طرف دیگر نباتات مفیده را از نشو و نما باز میدارد .علفها را در سبدها انداخته هنگام چاشت و عصر از هر گوشه و کنار باعجله و سرعت جانب خانه های خود میآیند . از ین جدیت ها علاقه و دلگرمی مخصوص شانرا میتوان در یافت که همکاری و همدستی بسزائی به شوهران خود مینمایند .

پیرزن سالخورده شانه را چلو خود
گذاشته مشغول « پاشوم تیت کدو »
دیده میشود .

این زن با سرگرمی زیاد بیافتن
تانسته خود مصروف است .
(عکاسی معتمدی)

بعد از آنکه در مناهای (۱) خود عودت میکنند طعام شب یا چاشت اولاد و شوهران خود را آماده میسازند و بترضیع اطفال میپردازند .

اکثر آنانیکه بی دستگاه و بی بضاعتند و توان پیشکاره گرفتن و مزدور را ندارند اطفال خود را بیک دوش و سبد را بدوش دیگر حمل میکنند . در مزارع از یکسو بدلجوئی کودك و از سوی دیگر به درو کردن علف مصروف میشوند . البته این منظره خیلی خوشایند و قابل قدر است که وصف آنرا نتوان نوشت . هنگامیکه دروها آغاز میابد بعضاً با همسران شان به دور کردن نیز مشغول میشوند برخی دیده میشوند که مادگاوان خود را کشان کشان بر علف ها و سبزه های کنار کشتزار آورده می بندند هم بمراقبت گاو و هم به نظاره کودك و جمع کردن علفها میپردازند شغل نخستین آنان پس از ادای فریضه بامدادان دوشیدن بهائیم شیردار و انجام کارهای خانگی از قبیل پخت و پز مشك زدن و غیره میباشد .

در اوقات گرما خصوصا ایام بهار یك یا دو ماه پیش از رسیدن کشتها بسیاری وقتهای شان بدست آس کردن مشتی گندم و جو را مثال آن میگذرد .

در اکثر اوقات از عدم مواد فوق دست بگرد آوردن شورکی بوجندك چوکری لوگور و غیره هم زده بدینوسیله سد رمق میکنند .

پس از ایفای اعمال مذکوره (علف ساموکدو) (۲) صورت میگیرد .

حینیکه گرمای تابستان سپری میشود و ماه میزان حلول میکند مشاغل دیگرشان آغاز میگردد که عمده ترین آنها ماشو بافی (برك بافتن) است در هر دیه و روستا پیش روی آبادیها و خانه های زنان چاها ئیرا هموار کرده

(۱) منا : که در عربی آنرا کوخ و (در فرانسوی کبان) گویند خانه های است از علف و چوب که در محل اورکه یا ییلاق شان میباشد .

(۲) علف ساموکدو : گرد آوردن علفها و گیاها را گویند .

تانسته(۱)میکشند وهر روز ببافتن ماشو گرفتار اند وعلاوتاً پلاس بافی (گلیم بافی) ونمد مالی (نمد مالیدن) نیز ازجمله اعمال روزهای سرماست. گلیم همیشه از طرف دونفرزن که پهلوی همدیگر نشسته‌اند بافته میشود.

علاوه برپیشه هائیکه بالا ازآن یاد کرده آمد زنان درجغل کردن فصل ها وامثال آن باشوهران خودمشترکا کار میکنند. زنان پیرو ازپاافتاده اکثر هنگام بهاروغیره فصول بصاف کردن پشمهای گوسفندان(پاشوم تیت کدو) مشغول اند. این عمل ذریعه آله مخصوص بنام (شانه) پاشوم تیتگر که از سیخهای آهن وچوب اعمال شده صورت میپذیرد. واین شغل ازکارهای مهم زمستان تمام زنان است.

زنان درایام ولیالی زمستان کنارتنورها واچاقها (چهارخشتی) خود نشسته برشتن پشمهای جمع شده شان سرگرم اند.

درنواحی گرمتر درایام خزان زیاد ترزنان مشترك بامردان بچیدن غوزه‌های پنبه وازغوزه کشیدن وحلاجی کردن گرفتار اند. درزمستان باهمان پیشه های اسبق الذکر یاچرخ ریشی (مخصوص پنبه) ازمشاغل زنان میباشد درروزهای گرم زمستان بسیاری اززنان پشمهای ناشسته گوسفندان وموهای بزان خود را درچشمه‌های گرم برده بعدازیك مدت ترکردن درآب میکوبندوشستوشو میکنند.

عده‌ء کمی ازآنان ببافتن جرابها وپراهنهای پشمی ودستکش اعتیاد دارند وپارت بزرگی ازدختران بدوختن کلاه های مخصوص هزارگی وکم کم خامکدوزی وگلدوزی مصروف اند. وبرخ زیاد ابریشمدوزی شان دوختن سرمه‌دانها وکیسه های پول وکمربند وموی بند ومانند آنها میباشد زنان هزاره برقسمت های شمال مملکت بقالین بافی هم مهارت دارند.

---

(۱) تانسته (Tanesta) دارای اسباب واجزائی است که ذیلاً وآتیاً ذکر میگردد. چهار عدد میخ چوبی که بنام (میخ تانسته) یادمیشود وگوله (Gula) که عبارت ازرشته های تابیده و(گوله چوب) ودمکش (Damkash) چوب است وچوبچك وطناب وبافه تانسته است.

ودرتانسته پلاس علاوه براینها دوعدد چوب بزرگ دیگربنام زورچوب (زورچوب) موجود است.

ابو الحسن علی هجویری

ملقب به دادا گنج بخش

درجه تحصیل و معلومات هجویـری :

هجویری از آوان کودکی ذوق واشتیاق مفرطی بتحصیل وعلم ومعرفت داشت وبرای کسب دانش زحمات فراوان کشیده وسفرهای زیاد باکثری از ممالک اسلامی کرده‌است. تابالاخره دراثر استعداد فطری بیکه داشته‌است وباصرف مساعی عدیده در نخستین روزگارجوانی لیاقت وقدرتی هرچه فزونتر درعلوم ظاهری وباطنی متداول عصرخود بهمرسانیده وعالـم متبحری شده است.

راجع باینکه ازچندتن وکدامیک از دانشمندان معاصرخود کسب دانش کرده است معلومات کافی بدست نیامد، اما ازمطالعه کشف المحجوب اینقدر معلوم میشود که شاید نزد شیخ ابـوالقاسم گرگانی واستاد ابـوالـقاسم قشیری وابوالعباس احمدبن محمد الاشقانی که ذکرآنان پیشتر گذشته است دربعضی از علوم ظاهری شاگردی کرده است.

خلاصه اینـکه هجویری تمام علوم متداوله عصررا از نظر گذرانیده ودر شعب علوم درهرزمینه معلومات کافی اندوخته وبدرجه استادی رسیده بوده است.

یک نـکته قابل تذکر :

نظر به تائید تمامی دانشمندان واتفاق آراء محققان شرق وغرب نخستین

کسیکه بطور فنی واختصاصی تصوف را با ادبیات درآمیخته واشعار تصوفی فنی وجذباتی سروده است ابوالمجد مجدودبن آدم سنایی غزنوی است.

اما اگر انصاف رامراعات کنیم همچنانیکه در مقدمه این مقاله اشاره کرده‌ام بعقیده نگارنده باید موءسس روش شامل ساختن افکار وتعبیرات واساسهای تصوفی در ادبیات اعم از نظم ونثر هجویری رابشناسیم. همچنانیکه هجویری شصت واند سال قبل از سنایی کتب قیمتداری مانند کشف الاسرار ، الرعایته بحقوق الله، کشف المحجوب ، منهاج الدین ، کتاب فنا وبقا ، اسرار الخرق والمعونات ، بحرالقلوب وکتاب البیان لاهل العیان وجز آنها در نثر روان وساده زبان فارسی دری که ازنظر سبک ببهترین اسلوب نگاشته‌شده اند دیوان بزرگ اشعار مملو از جذبات صوفیانه نیز داشته است ولی متأسفانه تمام این آثار که شاید مخلوطی از نظم ونثر بوده باشند از بین رفته اند وتنها چند قطعه از اشعار هجویری در کشف الاسرار باقیمانده است که شاید در وقت نقل واستنساخ تحریف شده واغلاطی در آنها بظهور پیوسته است. لذا باید هجویری راهم در نظم تصوفی وهم در نثر آن استاد معنوی سنائی وموءسس این سبک ونخستین صوفی‌ییکه درعلم تصوف بزبان فارسی آثار متعددی نوشته است بشناسیم. (نگارنده درسخنرانیهای ادبی کابل را دیو) درهمین موضوع باشباع سخن گفته ام واگر مجال یافتم این موضوعرا درمقاله جداگانه تقدیم هموطنان خواهم کرد.

آثار وموءلفات:

هجویری هم درزبان تازی وهم بزبان دری آثار زیادی نبشته است ، ولی متأسفانه همه آثار وی بجز دوتای آن بعضی دروقت حیاتش وبرخی هم بعد از مرگش ازبین رفته است. چنانچه وی خودش درچند بن جای کشف المحجوب بدین قضیه اشارت کند (ومن بیش ازین کتب ساختم اندرین معنی جمله‌ء ضایع شد ومدعیان کاذب بعضی سخن ازآن مرصید خلق را بر چیدند ودیگررا بشستند ونا پایدار کردند.)

رویهمرفته از افکار هجویری این یازده اثر درزبان تازی ودری بیرون آمده است که در پائین تا آنجائیکه معلومات بدست آمده است راجع به آنها صحبت خواهیم کرد .

۱ــ دیوان اشعار :

ظاهرا هجویری دیوانی مشحون از شعار صوفیانه داشته مگر تعداد وکیفیت ابیاتش معلوم نیست وآنرا هجویری درروزگار زندگی از دست داده است. وی خودش درکشف المحجوب راجع باین قضیه چنین گوید :

«مرا این حادثه افتاد دوبار ، یکی آنکه دیوان شعرم یکی بخواست وباز گرفت واصل نسخه جزء آن نبود » آن جمله بگرداند و نام من ازسر آن بیفگند ورنج من ضایع گردانید ، تاب الله علیه » ازین عبارت برمیآید که گیرنده دیوان آن اشعاررا بنام خود کرده است شاید دیوان اشعار هجویری اکنون بنام کسی دیگر موجود باشد . نگارنده وظیفه خود میداند تا بمحققان و متتبعان علم وادب بااحترام زیاد پیشنهاد کند که اگر دراینمورد معلوماتی داشته باشند یادیوان قلمی که گوینده آن مورد اشتباه یانامعلوم باشد درمطالعه آن غور ودقت فرموده ونتیجه مطالعات خود را بنویسند یا بنگارنده اطلاعداده ممنون سازند تا این قضیه روشن گشته واجر هجویری که یکی ازبزرگترین وزبردسترین شاعران ونویسندگان افغانستان است ضایع نگردیده باشد .

۲ــ منهاج الدین :

موضوع اینکتاب تصوف است و هجویری درین اثرشرح مفصلی راجع به (اهل صفه) وترجمه مکمل احوال حسین بن منصور حلاج داده است(۱) ولی متاسفانه این کتابرا نیز مانند دیوان اشعارش درروزگارحیات هجویری ازنزدش ربوده اند چنانچه درپایان جملاتیکه راجع به ازبین رفتن دیوان اشعارخود درکشف المحجوب بیان کرده است چنین مینویسد و دیگر کتابی

(۱) ص ۱۱ مقدمه ترجمه کشف المحجوب نکسن

تالیف کـردم اندر طـریق تصوف عمرها الله نام آن (منهاج الدین) یـکی ازمدعیان رکیک که رای گفتارنام ارنکند نام من ازسر آن پاك کـرد وبنزد عوام چنان‌نمود که‌آن وی کرده است. همچنان‌دریکجای دیگر کشف المحجوب (ص ۱۰۱) راجع باین اثر خود چنین گوید (وماپیش ازین کتابی‌ساخته‌ایم ومرآنرا (منهاج‌الدین) نام کرده . . . . . .)

۳ـ الرعایته بحقوق‌الله:

گرچه نسخه ازآن در دست نیست « اما هجویری درباره تألیف آن کتاب درکشف‌المحجوب چنین نوشته است(وطالب این علم را این مسأله از کتاب دیگر بایدطلبید که‌کرده‌ام وآنرا الـرعایته بحقوق الله نام کرده‌ام) ص (۳۳٤)

٤ـ اسرار الخرق‌والمعونات : درین اثـر درباره (خرقه) صـوفیه بمباحثه پرداخته (۱) مگر ایـن کتاب نیزمانند سایرآثاردیـگرش در دست نیست . درصفحه (٦٥) کشف المحجوب اشاره ئی‌بدین عبارت‌راجع بآن اثرخـود کرده است (آنجا ئیکه راجع بخرقه بحث‌میکند) «ومرا اندرین باب کتابیست مفرد که نام آن اسرارالخرق والمعونات است ونسخه ئی‌مرید را باید »

٥ـ کتاب فناوبقا:

درموردتالیف این‌اثردرصفحه(۷۰) کشف‌المحجوب‌طبع سمرقندچنین‌آورده‌است. (وما را ازین جنس سخن است اندرکتاب فناوبقاوآنرا اندر وقت‌هوس‌کودکی وتیزی احوال کرده ایم) ازعبارت «آنرا اندر وقت هوس کودکی تیزی احوال کرده ایم » چنین مستفاد میگردد که آن کتابرا شاید درآوان کودکی نوشته باشد. غنی افغان نویسنده مقاله منتشره درتاج محل درترجمه احوال هجویری مینویسد که شیخ ازسن دوازده سالـگی بتألیـف وتصنیف کـتب پرداخته است شایدنویسنده موصوف این حکم را ازهمین عبارت هجویری نتیجه گرفته باشد گرچه ازنظربعضی شاید حرف زدن کودکی۱۲ ساله راجع بمسایل فناوبقا ازحیطه امکان بعید نماید فاما اگر ایـن کتاب را براستی بسن ۱۲ سالگی تالیف کرده باشد باید همین اثررا نخستین‌تالیف هجویری‌شمرده

(۱) مقدمه ترجمه نکسن

وجای تالیف آنرا هم غزنی بدانیم. متأسفانه این اثرهم فعلا در دست نیست وتنها کشف المحجوب نام آنرا حفظ کرده‌است وبس.

٦ــ کتاب البیان لاهل العیان.

درین اثر درباره مسایل (جمع) سخن گفته است .جمع وتفرقه دوکلمه از اصطلاحات مخصوصه صوفیانست که شرح آن درضمن بیان مذهب سیاریان درضمن همین مقالات خواهدآمد .

٧ــ بحرالقلوب :

این کتاب هم درتصوف است درص ٣١٢ کشف المحجوب در مورد تصنیف اینکتاب وکتاب البیان لاهل العیان چنین اشاره کرده است .

(من اندرین معنی درحال بدایت کتابی ساخته‌ام وآنرا (کتاب البیان لاهل العیان) نام کرده ام واندربحرالقلوب اندرباب (جمع)فصول‌مشبع بگفته « اکنون » مرخفت رابدینمقدار بسنده کردم . این دوکتاب اکنون نیز دردست نیست ازکلمه درحال بدایت معلوم میگردد که شایدهجویری این اثر را درجوانی نوشته باشد پس اگر ازنظر تاریخ قدامت کتاب فناوبقا را نخستین اثروی بدانیم . کتاب البیان‌لاهل‌العیان‌شایددومین‌اثر هجویری باشد .

٨ــ کتابی باحث ازمسایل ایمان: که نام آن وخودآن کتاب معلوم نیست هجویری‌درص ٣٤٠کشف المحجوب درباب (کشف الحجاب الثالث فی الایمان) بدان چنین اشارت کرده است . ومن اندربیان این کتابی کرده‌ام جداگانه .

٩ــ اثردیگری که نام آن بنظرنرسید وهجویری از آن صفحه ١٩٤ کشف‌المحجوب درضمن ترجمهء احوال‌منصورحلاج‌چنین‌یادآوری‌می‌کند.

(وپیش ازین اندرشرح کلام وی (منصورحلاج) کتابی ساخته ام و بدلایل وحجج علوکلام وصحت حالش‌ثابت کرده واندرکتابیکه ذکرکردم بجز آن منهاج نام ابتدا وانتهایش یاد کرده ام.)

قراریکه هجویری‌خودش توضیح کنداینکتاب نه همان منهاج‌الدین ویست که درآن بذکرسوانح منصورپرداخته است‌بلکه کتابیست غیرازآن ومستقل که درآن گفتارومقالات منصوررا تدوین وشرح کرده است . (باقیدارد)

پیوسته بگذشته

کارن هوزر
ترجمه عبیدالله (شیو ایانا)

چگونه مطالعه باید کرد؟

فصل دوم

مایحتاج اساسی برای مطالعه موءثر

تمام مشوره های صحیح وبجا راجع بطرز خواندن ، یاد داشت گرفتن دست زدن بمسایل ، تشکیل دادن عادات خوب مطالعه در درجه دوم قرار میگیرد یک احتیاج اساسی و ضروری برای مطالعه موءثر وجود دارد که از تمام قواعد یا اصول اساسی تر است. بدون آن بدست آوردن مطالعه حقیقی و نتیجه مثبت ناممکن است، و لو که دیگر شرایط و اسباب آن موجود باشد. و تمام نکات باریک طرز مطالعه را مراعات کنند . این احتیاج اساسی عبارت است از یک داعیه قوی ، یک خواهش بی حد و اندازه بآموختن و کاری را بسر رسانیدن ، یک بستگی تمام موضوعات فکری و ذهنی و « یک اراده بکار کردن » در کارهای مدرسه . اگر خواهش داشتید طرز مطالعه را بیاموزید اول همان حسی را تقویه نمائید که موجب تکمیل مطالعات تان گردد و زمانیکه آن حاصل شد تمام چیز های دیگر در ذیل آن قرار میگیرد .

— چگونه میتوان این روح را بدست آورد ؟ اول بوسیله تشکیل دادن آمال و مفکوره های معین که هدف مطالعات تان میباشد و دیگر نتایج آنرا فکر کنید که

چیست؟ خوب یابد یعنی اطمینان ومکافاتیراکه در اثر کامیابی بدست می‌آید و نومیدیی را که ناکامی بار می‌آورد بصورت واضح ومجسم در نظر بگیرید چه‌بسا شاگردان کم‌التفات وبی‌علاقه بدروس وکامیاب‌شدن را کدام پیش آمد غیر مترقبه بیک حال کوشش جدی‌وزور طلب برانگیخته که‌جدا درباره‌ء خود وآینده‌ء خود بفکر کردن مجبور شده بطور عموم خواندن سوانح عمری اشخاص کمک زیادی‌میکندکه‌جرقه‌و شعله لازمه را تهیه‌وتولیدکند حیات تانرا تحت پلان آوردن یک محرك مستقیم تری‌برای‌جد وجهد میباشد . گاه گاه‌از خود بپرسید برای چه‌در مکتب هستید وبطرف‌چه هدفی روان میباشید ؟ اگر فکری‌نموده‌وبه چیز هائیکه برای‌آن کار میکنید متوجه شویدیکمحرك عالی‌برای مطالعه‌جدی در شما ایجاد می‌شود در مرحله دوم محرکی‌که مطالعه حقیقی را ممکن میسازد علاقه و دلچسپی‌خود موضوع است‌که مورد مطالعه فطری میباشد. علاقه‌درباره‌ء مسایل مخصوص و موضوعات‌باتکامل مقاصد عمده ، حساسیت‌ها بامحرکهای خارجی که ذکر یافت مشترکا باعث نمو میگردد و خواهشهای بوجود میآید که‌اینها محض بجهت‌خودشان مطالعه‌شود . درینجا چهار قاعده برای تکمیل علاقه دریکموضوع موجود میباشد .

۱ــ درباره‌ء موضوع اطلاع حاصل کنید :راجع بمطالبیکه درباره آنها معلومات‌داشته باشید وحقایقی‌زیادی رابدانیدهمانقدر علاقه پیدا خواهید کرد مثلاهر قدریکه درباره بازیگران ودرباره نکات باریک بازی بیسبال زیادتر بدانیدبهمان اندازه‌درباره بیسبال مسلکی علاقه مند میشوید . همچنین درهر موضوع ودر هر ساحه دیگر نیز این گفتار صدق میکند .

مطالعات‌مدرسه تان یک‌چیز مستثنی نیست. اصل مسائله اینست‌که علایق تانرا بواسطه آشنا ساختن خود بموضوع مجال تکامل بدهید .

۲ــ با اندوخته‌های علمی‌سابقه‌خودمعلومات جدید تانرا ربط دهید روابطه حقایق جدید را با مسایل دلچسپ‌قدیم در یابید . حادثات تاریخی دلچسپی

تازه‌ء حاصل میکند وقتیکه رابطه واقعات گذشته بامسایل حاضره در نظر گرفته شود دلچسپتر میشود خصوصاً در قسمت فزیک وکیمیا که استعمال آنها رادر حیات روزمره می‌بینید .

۳ــ اطلاعات تازه رابنحوی بذهن بسپارید که مال شما باشد وبمسایلیکه علاقه‌خاصی دارید ربط دهید مثلامواد این کتاب در موضوع (طرز صحیح مطالعه) برای شما دلچسپی تنها ازآنجهت دارد که فکر میکنید چطور این کتاب بشما کمک کرده میتواند .

٤ــ یکحالت جدی وفعالی بطرف موضوع مطالعه‌شده اتخاذ نمائید ومعلومات تازه‌ء تان را بکار اندازید درموضوعی که توسط کتاب یامعلم تولید گردیده سوالات پیداکنید پیشبین باشید که‌قدم دیگرونتیجه چه‌خواهدبود وبعدهریک ازاینهارا مورد دقت‌قرار دهید . درباره این مفکورات‌فکرکنید حرف بزنید و وبنویسید .آنهارابصورتی شکل دهیدکه‌درعمل‌تان نقشی‌بازی کند. موادمربوطه را ازیکصنف‌بدیگر صنف ببرید نکات‌قابل‌سوال‌ومشکل را بارفقاوهمصنفیهای تان درمیان گذارید .پیچیده گیها ونتایج‌مفکورات جدید راکه دراثر مطالعات تان‌پیداشده حل نمائید .

یکحصه فعالیتهای مطالعه تان با علاقه جدی وزیاد انجام خواهد یافت و چنین انجام وظیفه آنقدربار دوش نمیباشد . زیرا شوق وذوق حقیقی درآنها موجود است‌این نوع مطالعه تمرکز قوای دماغی پیشمیرود وعدم تمایلات را مغلوب‌میسازد وبهیچ نوع جدوجهد یاقوه اراده احتیاجی‌ندارد واین بخواندن ناول ودیدن سینما میماند .

هرقدرتناسب مطالعات تان باین قسم بزرگتربا شد بهتراست هرنوع مطالعه دروقت‌مناسب‌این دلچسپی فطری را پیدا میکند درصورتیکه شما « بآن ثبات نشان دهید وبکوشید که‌بآن فعالیت‌تفکر تنمیه وتقویه شود .

مگر بعض مطالعات در ابتدا دلچسپ نبوده وبه تدریج دلچسپ میشود وبعضی تا آخر دلچسپی پیدا نمیکند از آنجاکه طبایع مختلف است آنچه برای یک شاگرد دلچسپترین چیز باشد شاید برای شاگرد دیگری دارای کمترین دلچسپی باشد با وجود آن بعضی موادی وجود داردکه باید تمام شاگردان بآن معلومات کامل حاصل کنند خواه معلومات دلچسپ معلوم شوند ویانشوند. اینجاست که انسان بایدخودرا آماده هرچیز بسازد. ضروریات ومکافات متضمنه رافکر کرده وبعداراده خودرا بکامیابی در آن موضوع بساحه اجراء بگذارد

اشارات مهم ومتعددی برای بدست آوردن فیصله که در موقع عملی کردن نظریات نیکو ضروری میباشد اینجا تذکار داده میشود اکثر شاگردان درمطالعات خود اراده‌های عالی ومقاصد بلند دارند مگر بنا برمعذوریتی عملاً به آرزوی خود نمیرسند.

رعایت هدایت ذیل کمک شایانی خواهد کرد.

۱ــ ضرورت اجرای وظیفه راپیشروی تان جداً حس کنید برای خودرابطه وظیفه حاضره رابمطالعات مابعد تان وبمقاصد وآمال بزرگتر تان روشن سازید فکر کنید که درآینده چطور کامیابی یاناکامی درین حالت مخصوص برای تان پیش شدنی است نسبت بخودتان ونسبت باحساسات آنانیکه بشما علاقه‌مند هستند چه تاثیر خواهد انداخت برای مطالعه صدها محرک وجود دارد. بشدت آنها را بکار اندازید که نقش خودرا بازی کنند..

۲ــ وظیفه تان را معین سازید فیصله کنید که فقط چه باید انجام یابد وچه وقت باید انجام یابد اگر وظیفه تان بسیار خسته کن وزحمت طلب باشد آنرا بچند حصه تقسیم کنید بدقت ملاحظه کنید که حصه اول آن چه چیزها را متضمن میباشد وآنرا انجام دهید بیک حصه معین کار قوای دماغی خودرا تمرکز دهید

۳ــ بکار آغاز کنید. بهر قیمت که شود شروع بکار کنید توجه تانرا ازمشکلات قیاسی وخیالی واز خیالات اینکه کاش آن کار راعوض این میگرفتم دور سازید تنها

همین یک وظیفه را بصورت واضح پیش روی‌تان قرار دهید و چیزهای دیگر را فراموش کنید یکمرتبه که بصورت خوب آغاز نمائید علاقه در خود یافته مواد موضوع رو به تکامل خواهد گذاشت و بعداً احتیاجی پیدا نخواهید کرد که محض بوسیله کدام قوه خود را بکار قایم نگهدارید هر گاه کدام اشکالی در شروع کردن یک کار و مصروف شدن داشته باشید قاعده چهارم بشما کمک خواهد کرد.

٤ــ برای مطالعه خود را آماده سازید برای مطالعه در یک جای مناسب بنشینید کتاب تان را باز کنید قلم کاغذ تان را بدست گیرید خلاصه در برابر موانع برد باری کنیــد .

٥ــ قوای دماغی تان را تمرکز دهید از هر گونه میل و پندار جلوگیری نمائید فکر آواره و پریشان بزرگترین دشمن مطالعه است یکساعت مطالعه باتمرکز ارزش ده ساعت مطالعه را دارد که بفکر پرت و پریشان شود هنگامیکه کار میکنید جدیانه کار کنید در مقابل فکر پریشان کاملا بیدار باشید و در هر موقع بصورت فوری خود را از آن برکنار کنید کار کردن تحت شرایط مناسب و نشو و نمو دادن علاقه در مطالعات تان یقینی ترین راه های بدست آوردن کار باتمرکز قوای دماغی میباشد اکثر سبب پریشانی فکر کلمات را درست نفهمیدن یا کدام معلومات ناقص سابقه در موضوع حاضره میباشد در هر جا که این مشکل پیدا شود چاره اش دوباره مراجعه کردن است تا بهر زحمتی که باشد اساس ضروریه تهیه گردد .

٦ــ اگر تشویش خاطر یا مسایل شخصی داشته باشید با آنها مقابله نمائیــد و معقولترین راه حل را که یافتــه بتوانید قبول کنید علل عمده مطالعه بی اثر همین تشویش و مسایل شخصی میباشد و در عین حال دیگر علل مشوش ساختن نیز بآن ضمیمه میشود این اشکال از ترس زیاد ناکامی پیش میگردد یا از ترس مریض شدن یا از کارهای پرجنجال عشق یا از احساس حقارت بین جامعه یا تزلزل عقیده مذهبی یا مجادله بر علیه سلطه فامیلی پیدا میشود بعضی اوقات بکلی جواب قناعت بخشی وجود نمیداشته باشد باوجود آن اکثر جوانان به ترتیبی پیش می آیند

که یا ازمشکلات خودرا برکنار دارند ویابدون فشارزیاد باآنها مقابل شوند وقسمتی ازشاگردان درجستجوو طلب طریقه های میباشند که بامسایل شخصی شان تصادف خوب داشته باشد برای چنین اشخاص هدایات مختصر ذیل تقدیم میشود .

الف : آنقدر بصورت معین وبی غرضانه که بتوانید تصمیم بگیرید که در کدام مسأله تان مشکل واقع است بچه تغییراتی احتیاج دارید که اشکال تانرا دورسازید وبکدام یک ازین تغییرات جامه عمل پوشانیده میتوانید بخاطر داشته باشید که بعضی اوقات بهتر است که نسبت به شرایط خارجی مقاصد واعمال خودشما تغییر داده شود بهرحال چیز مهم اینست فیصله شود که کدام کار لایق انجام دادن است همیشه یک راه حل ازدیگر راههای حل بهتر میباشد بصورت واضح فیصله کنید که چه راه عمل راخواهید گرفت وچه وقت؟ بعد ازنقشه آنرا بسر برسانید .

ب : بسا اوقات اشاراتیکه درحصه الف ذکرگردیده به بهترین صورت تعقیب شده میتواند اگراول درباره مسایل تان با یک رفیق بزرگتریایک عضو خانواده تان با یک مشاوریاعالم روحیات مکتب تان یا یک معلم یک داکتر وطبیب یا یک ملاکه بآنها اعتماد داشته باشید سخن بمیان آورید یک مشاور دوراندیش وزرنگ بمقتدرساختن شما کمک بزرگی خواهد کرد که مشکلات تان را تحلیل کند وبعد شما آنها را بصورت شایسته رفع نمائید طفره زدن از مسأله یا بهانه کردن که آنرا حل کرده اید خود را فریب دادن است ازآن اجتناب کنید مثلا اگرپریشانیها واختلالهای اجتماعی ازانجام دادن قناعت بخش وظیفه مکتب تان مانع میشود بهترآن است که باین حقیقت اعتراف کنید وفیصله کنید که چاره صحیح آن چیست نه اینکه به بهانه جوئی ها ومدافعه توسل جسته با خود بگوئید مطالعات مکتب چه اهمیت دارد .

(باقیدارد)

طمع فاتحه از خلق نداریم نیاز
عشق بعد از سر من فاتحه خوانم باقیست

پاینده محمد زهیر

مرحوم ایازی

علمی پوهان اوادبی مشران دیوه مملکت دژوندانه داساساتو څخه ګڼل کیږی ځکه دوی دخپلو افکارو اوزیارو په دیوه اورنا یوه ټولنه دژوندانه ولوړو مرتبو ته رسوی اودنا پوهی توری اوریځی دهغی ټولنی له فضا څخه ورکوی .

واړه اوزاړه، پیغلی اوځوانان نجونی اوهلکان ددوی په فکری اوعلمی مرستو روزل کیږی اودوی دجامعې مربیان اوداهیان دی، نوهر څوك په درنه سترګه ورته کوری اولوړ مقام اومهم شخصیت ته ئې احترام کوی اووجود یې دمملکت او خاوری دسرلوړی اوامتیاز سبب ګڼی، هره ټولنه ددوی په وجود ویاړی اوهرقوم اوملت دهغو په افکارو اولارښوونو مباهات کوی .

ددی دقوم اوملت روزونکی اوددولت او حکومت مرستیال اودوطن اوپوهی رښتین خدمتګاران دی. داهغه اشخاص دی چه هرڅوك ددوی له علمی اومعنوی فیوضاتو څخه استفاده اوافاضه کوی

نووجودیې په هره جامعه کښی لویه موهبه او مهمه عطیه ده چه ددوی په واسطه دجامعې مادی اومعنوی چارې لوړی اوښی کیږی .

دژوندانه پیښی یو په بل پسی راځی، دژوندانه دډګر په اړودوړ کښی هرراز لوړی اوژوری پښیږی، هرڅوك اوهرشی تودې اوسړې وینی، هرشی د فنا خوند څکی مګر نیك نوم اودخلقو خدمت تل باقی اوهیڅکله نه فانی کیږی، ژوند تېرېدونکی مګر دخلقو خدمت پاتېدونکی دی .

دنړۍ هرشی هېرېږی اوتل نه پاته کېږی مګر دمشرانو افکاراو خدمتونه ، زیارونه اوزحمتونه نه هېرېږی اوتل دنړۍ دتاریخ په پاڼو کښی ثابت پاته وی.

هرباغ وبؤستان او هره ماڼۍ اوکاخ زړېږی اونړېږی مګر دعلم اوادب بنسټ او نوم او نښان اودپوهی اوفرهنګ ماڼۍ ترابده ژوندۍ اوپاینده وی نوسخ د هغو چه د مملکت او وطن په علمی اوقلمی چاروکښی خدمت اوخپل عمر په دې ډګر کښی سرته رسوی اودالوړ نوم ګټی .

دسرطان یولسمه دسه شنبې روځ خوراحسرت آوره او دردناکه ورځ وه، چه دپښتو یو پیاوړی ادیب اوسپین ږیری حقدار چه دپښتو په ادب اوعلمی اوقلمی چارو اودمملکت دافرادو په روزنه او ښوونه کښی ترډیرو کسانو سابقه دار او حقداره و اود پښتو اوپښتنوالی دمیدان یومېړه اودپښتودادب اوپوهی دبڼ اوګلزار یو بلبل ودفانۍ نړۍ څخه وربدی نړۍ ته چه دهرموجودطبیعی لاره ده ولاړ اودایزدی رحمت په مراحمو سرلوړی شو. دامرحوم ښاغلی استاد محمد اعظم ایازی نومیدی، چه دمرحوم محمداسلم خان زوی اودمرحوم محمد ایازخان لمسی اودقندهار دیوې علمی کورنۍ غړی و .

استادیه ۱۲۵۷ ش کال دقندهار په ښارکښی زېږیدلی اود وفات تروروستیو لحظو پوری دژوندانه ۷۸ کالو ته رسیدلی اودنړۍ تودی اوسړی یی لیدلی اولوړی

اوژوری یی وهلی وې، نوموړی خپل تعلیمات ترڅومودی پوری په خصوصی ډول دمحلی استادانو څخه اخستی اووروسته دپخوانی هند په مکتبو کښی شامل اود B. A. تر درجې پوری ورسیدی دتعلیماتو تر تمامیدو وروسته دکوټی او بلوچستان په مکتبو کښی دانګلیسی ،ریاضی، تاریخ او فارسی دمعلمی په وظیفه بوخت اوپس له هغه د قندهار په مکتبو کښی معلم شو. ایازی صاحب دیوې خوادقلم خاوند اودبلې خوادتوری څښتن و، دوطن په ډیرومعرکو کښی شامل اوډیری لوړی اوژوری یی لیدلی او و هلی وې دمیوند په جګړه کښی دیوه رضاکار په ډول شامل و، ترجګړې وروسته همدغه چه پلار او نیکه ئې دمرحوم سردار محمد ایوب خان سره هندته ولاړل دی هم هندته ولاړ او هلته یی خپل تعلیمات پای ته ورسول .

مرحوم ایازی صاحب د اعلیحضرت شهید سعید محمد نادر شاه دسلطنت په لومړی وخت کښی د پښتو په ادبی انجمن کښی چه پوه ادیب او نومیالی لیکوال دښاغلی محمد ګل مهمند په زیار چه نوموړی په هغه وخت کښی دقندهار تنظیمه رئیس اوسترمشرو دهغه انجمن غړی و، اودهغه انجمن دپښتو په مجله کښی یې هر راز علمی، ادبی ، تاریخی ، اجتماعی مقالی او یوه سلسله ګرامری معلومات خپاره کړه ، څو موده وروسته چه هغه انجمن د پوهنی په وزارت پوری وتړل شو ، ایازی صاحب کابل ته راغی او څوکاله یې دپوهنی په وزارت او دغه انجمن کښی خدمتونه وکړه ، وروسته چه دا انجمن په پښتو ټولنی لوري مربوط شو نو جناب مرحوم ایازی صاحب په پښتو ټولنه کښی د لغاتو او قواعدو د مدیر په حیث مقرر شو چه په دی دورو کښی یې دپښتو او پښتنوالی دپاره ډیر خدمتونه او زیارونه وکښل، څوموده وروسته د پښتو ټولنی معاون و ، وروسته بیاد پوهنی د وزارت

له خوا دسمت جنوبی د پوهنی مدیر شو چه هلته یې هم د پوهنی په پـرا خوالی او اصلاحاتو کښې زیات خدمتونه وکړه وروسته بیا تر خو مودی د پښتو ټولنی غړی او بیاد پوهنو د وزارت د تدریسا تو غړی شو، او په دی کـال یې (۳) رتبې ته ترفیع وکړه.

په ۱۳۲۷ کـال متقاعد شو مگر هر کـله چه دده علمی فیوضاتو ته اړتیاوه نو بیرته دپوهنی د وزارت په پیشنهاد او دصدارت عظمی په منظوری د پـوهنی او ښوونی په خدمت په پخوانۍ رتبه او معاش موظف شو؛

مرحوم ایازی صاحب هغه وخت چه د ادبیاتو فاکولته په ۱۳۲۳ ش کـال تاسیسه شوه په نوموړي فاکولته کښې د استاد په حیث وټاکل شو او تر (۱۰) کالو پوری یې ددی مملکت په لوړو موسسو کښې خدمت وکړ؛

مرحوم په شرقی او اسلامی علومو کښې هم معلومات درلوده مگر په پښتو کښې خورا مقتدر او د پښتو د مهمو لیکوالو او ادیبانو څخه و. که څه هم د شعر طبعه ئی نه درلوده مگر په تعلیمی او ادبی او نثری خو او کښې خورا پوخ او استاد و، په انگلیسی پوهیدئی او په اردو او فارسی کښې ئی لیك او لوست درلود، په پښتو کښې استاد او د پرو تالیفاتو او تراجمو خاوند و. محترم سپین ږیری، مجرب او دلوړو اخلاقو او پښتنی عنعناتو خاوند و، حلیم، متواضع، زحمت کښه او پرکاره میړه و، د تدریس په برخه کښې خورا مهم استاد و، پر پښتو، پښتنو او پښتنو الی مین او په دی لاره کښې په کلوزیارو نه وایستل، وده ته د پرو پښتنو د پښتو د بابا لقب ور کړی و، دیندار ه، متدین، وظیفه پیژند ونکی او د مرگ تر وروستیو سگلیو پوری د علم او پوهی او تېره بیا د پښتو په اعتلا او ښائیست بوخت و.

د پوهنی په ساحه کښې ئی په ابتدائی مکتبو متوسطه او ثانوی ښوونځیو، د ښځو په مکتبو، دارالمعلمین او د ادبیاتو په فاکولته کښې تدریس کړی دی

او تقریباً دعمر (٤٠) کاله ئی په‌دی لاره کښې تیر کړی دی .

دډیرو تالیفاتو او تراجمو خاوندو ، تر هغه ځایه چه دمرحوم تالیفات او تراجم ماته معلوم دی دادی :

١) دقندهار دانجمن دپښتو دمجلی مقالی چه تولی طبعی شوی دی .

٢) دپښتو دګر امر مستقل کتاب چه دمکاتبو دپاره طبع شوی و . دپښتو دقواعدو په نامه .

٣) دپښتو دنحوی مستقل کتاب چه‌دمکاتبو دپاره طبع شوی .

٤) دپښتوانشاء چه‌دمکاتبو دپاره طبع شوی و .

٥) دپښتو عمومی او مفصل ګرامر چه دپښتو تولنی له خوا طبع شو .

٦) دپښتو دکشنری (دلغاتو کتاب) چه لس زره لغتونه نومیده .

٧) دپښتو مصادر چه د دروزرو مصدرو مجموعه وه .

٨) دکابل دمجلی مقالی .

په‌دی ډول ایازی صاحب د پوهنی او تېره بیا دملی ژبی (پښتو) یو مهم خدمتګارو ده دقلم او ادب او دعلم او معرفت په لاره کښی خو را زحمتونه وایستل او دپر یاد ګارونه ئی وجامعی ته پریښودل .

زه اصالتاً دلحان او وکالتاً د علم او معرفت دمینا نو له خوا په تېره بیا دادبیاتو د فاکولتی او دده دشاګردانو او قدر دانانو له‌خوا دده روح ته درودونه وړاندی کوم او دده په یاد و بودئی خیلی زهیری او ښکی تویوم او ودی نو میالی ادیب او دپښتو وپلارته دلوی خدای له در باره مغفرت اورحمت غواړم .

ADAB

Director ; Obaidullah Shaywayana

Address :

FACULTY OF LETTERS

Shari-Naw

KABUL

AFGHANISTAN.

بداشتن این کتب که از نشریات فاکولته ادبیات است کتابخانه خود را زینت بخشید :

۱ـ علم تربیه ترجمه استاد هاشم شایق فی جلد	۱۵	افغانی
۲ـ علم بدیع اثر استاد ملک‌الشعراء بیتاب «	٤	«
۳ـ علم عروض وقافیه « « «	٤	«
٤ـ دستور زبان فارسی « « «	۱۵	«
۵ـ گفتار روان در علم بیان « « «	۳	«

کلکسیون سال گذشته وشماره های قبلی مجله ادب را نیز بعین قیمت آنها بدست آورده می‌توانید فراموش نفرمائید که قیمت اشتراك مجله ادب جهت خدمت بدوستاران علم خیلی نازل تعیین گردیده است.

آدرس : مدیریت نشرات فاکولته ادبیات
شهرنو ، کابل افغانستان

دهلی دفاع دوران مطبعه